

La família - Friedrich Engels

[Capítol II del llibre *L'origen de la família, la propietat i l'Estat*)

Morgan, que passà gran part de la seva vida entre els iroquesos, establerts encara a l'Estat de Nova York, i fou adoptat per una de llurs tribus (la dels seneques), hi trobà en vigència un sistema de parentiu que estava en contradicció amb llurs relacions familiars reals. Hi regnava aquella mena de matrimoni monogàmic, fàcil de dissoldre per ambdues parts, que Morgan anomena "família copular". La descendència d'un matrimoni d'aquesta mena era, doncs, coneguda i reconeguda per tothom; no podia haver-hi dubte sobre les persones a qui atorgar els noms de pare, mare, fill, filla, germà, germana. Però l'ús real d'aquestes expressions ho contradia. L'iroquè dona el nom de fills no solament als seus, sinó també als dels seus germans, i ells li diuen pare, Dels fills de la seva germana, en canvi, en diu nebots i nebodes, i ells li diuen oncle. I a l'inrevés, la iroquesa té per fills, ultra el seus, els de la seva germana, i aquests li diuen mare. Els fills del seu germà, en canvi, els designa amb el nom de nebots, i ella n'és la tia. De la mateixa manera els fills de germans es diuen germans entre ells, i també els fills de germanes. Els fills d'una dona i els del seu germà, però, es diuen cosins mútuament. I no són noms buits, sinó expressions de conceptes realment vigents de proximitat i allunyament, d'igualtat i desigualtat en el parentiu de consanguinitat; i aquests conceptes són la base d'un sistema de parentiu perfectament elaborat, capaç d'expressar centenars de relacions diferents de parentiu d'un sol individu. Més encara: aquest sistema no solament està en plena vigor entre tots els indis americans (fins ara no se n'ha conegut cap excepció), sinó que també existeix, gairebé inalterat, entre els primers pobladors de l'Índia, les tribus dràvides del Dècan i els gaur de l'Indostan. Les expressions de parentiu dels tàmls del sud de l'Índia i les dels iroquesos seneques de l'Estat de Nova York concorden encara en més de dues-centes relacions de parentiu diferents. I també entre aquestes tribus índies, com entre tots els indis americans, les relacions de parentiu derivades de la forma familiar vigent estan en contradicció amb el sistema de parentiu.

Ara bé, com s'explica això? Tenint en compte el paper decisiu que té el parentiu en tots els pobles salvatges i bàrbar en l'ordre social, no es pot descartar amb simples paraules la importància d'aquest sistema tan escampat. Un sistema, vàlid, arreu d'Amèrica, que subsisteix també a l'Àsia en pobles de raça completament distinta, i del qual es troben a dojo formes més o menys modificades arreu de l'Àfrica i Austràlia, un sistema d'aquesta mena cal explicar-lo històricament i no amb meres paraules, com assajà de fer, per exemple, McLennan. Els noms de pare, fill, germà, germana, no són simples títols honorífics, sinó que impliquen unes obligacions mútues ben determinades, molt serioses, el conjunt de les quals forma una part essencial de l'organització social d'aquells pobles. I es trobà l'explicació. A les illes Sandwich (Hawai) existia encara a la primera meitat d'aquest segle una forma de família que contenia justament els mateixos pares i mares, germans i germanes, fills i filles, oncles i ties, nebots i nebodes, que demana el sistema de parentiu dels antics indis americans. Però, és curiós, el sistema de parentiu vigent a Hawai tampoc; no corresponia a la forma familiar que hi existia de fet. I és que, allí tots els fills de germans són, sense excepció, germans entre ells i són tinguts per fills comuns, no solament de llur mare i de les seves germanes, o de llur pare i els seus germans, sinó també de tots els germans i germanes de llurs pares sense excepció. Si, doncs, el sistema de parentiu americà suposa una forma de família més primitiva, que ja no existeix a Amèrica, però que encara trobem a Hawai, d'altra banda el sistema hawaià ens remet a una forma de família encara més primitiva que certament no podem comprovar enlloc més, però que deu haver existit, perquè altrament no hagués pogut sorgir el sistema de parentiu que li correspon.

"La família -diu Morgan- és l'element actiu; no és mai estacionària, ans avança des d'una forma inferior a una altra de superior en la mesura que la societat evoluciona d'un estadi inferior a un de superior. Els sistemes de parentiu, al contrari, són passius; només després de grans intervals registren els progressos que ha fet la família amb el temps, i només viuen els canvis radicals quan la

família ha canviat radicalment."

"I el mateix s'esdevé -afegeix Marx- amb els sistemes polítics, jurídics, religiosos i filosòfics en general." Mentre que la família continua vivint, el sistema de parentiu s'anquilosa, i mentre que aquest subsisteix per rutina, a la família li ve estret. Amb la mateixa seguretat, però, amb què de quatre ossos d'un esquelet d'animal trobat a París, Cuvier en deduïa que pertanyien a un marsupial i que temps era temps hi hagué marsupials ara ja extingits, amb la mateixa certesa podem concloure d'un sistema de parentiu heretat a través de la història que en un temps existí la forma familiar corresponent, ja extingida.

Els sistemes de parentiu i les formes familiars suara esmentades es diferencien de les predominants avui dia pel fet que cada fill tenia més d'un pare i una mare. En el sistema de parentiu americà, al qual correspon la família hawaiana, un germà i una germana no poden ésser el pare i la mare del mateix fill; el sistema de parentiu hawaïà, però, pressuposa una família on, al contrari, això era la regla. Entrem aquí en una sèrie de formes familiars que es contradueixen directament amb les usuals fins ara, acceptades com les úniques vàlides. La concepció tradicional només coneix el matrimoni monogàmic; al costat de la poligàmia d'un home i, a tot estirar, la poliàndria d'una dona, tot passant per alt, com escau al filisteu moralitzador, que la pràctica passa tàcitament i sense escrúpols per damunt de les barreres bastides per la societat oficial. L'estudi de la prehistòria, en canvi, ens mostra una situació, on els homes viuen en poligàmia i llurs dones simultàniament en poliàndria i on els fills comuns són considerats, per tant, fills de tots ells plegats; aquesta situació, al seu torn, passa també per una pila de canvis fins que es dissol finalment en el matrimoni monogàmic. Aquests canvis són de tal mena que el cercle que comprèn el vincle matrimonial comú i que originàriament era molt ampli, s'estreny cada vegada més fins a deixar-ne només la parella sola, que avui predomina.

Reconstruint d'aquesta manera la història de la família cap enrera, Morgan arriba, compartint l'opinió de la majoria dels seus col·legues, a un estat originari on regnava un tràfic sexual il·limitat dins la tribu, de forma que qualsevol dona pertanyia en igual mesura a qualsevol home i viceversa. D'aquest estat originari, se'n ve parlant des del segle passat, però només d'una forma general; Bachofen fou el primer -i aquest és un dels seus mèrits principals- a prendre-s'ho seriosament i cercar-ne vestigis en les tradicions històriques i religioses. Avui sabem que aquests vestigis que ell descobrí no menen en absolut a cap estadi social de relacions sexuals desordenades, sinó a una forma molt posterior: el matrimoni de grup. Aquell estadi social primitiu, en el cas que hagi existit realment, pertany a una època tan remota, que difícilment podem esperar trobar proves *directes* de la seva existència en fòssils socials, entre salvatges ressagats. El mèrit de Bachofen consisteix precisament en haver portat aquesta qüestió al primer pla de les recerques. *

Darrerament s'ha posat de moda negar aquesta etapa inicial de la vida sexual humana. Hom vol estalviar a la humanitat aquesta "vergonya". I hom es recolza, ultra en la manca de proves directes, especialment en l'exemple de la resta del món animal, d'on Letourneau (*L'évolution du mariage et de la famille*, 1888), n'ha recollit nombrosos fets, segons els quals també aquí el comerç sexual desordenat seria propi d'un estadi inferior. De tots aquests fets, però, jo només en puc concloure que no demostren absolutament res quant a l'home i les seves condicions de vida primitives. Els aparellaments de durada entre els vertebrats s'expliquen a bastament per causes fisiològiques; en el cas dels ocells, per exemple, per la necessitat d'ajudar la femella durant el període d'incubació; els exemples de monogàmia fidel entre els ocells no demostren res pel que fa als homes, precisament perquè aquests no provenen dels ocells. I si la monogàmia estricta és el cim de la virtut, s'emporta la palma la tènica solitària, que en cadascuna de les seves cinquanta a dues-centes proglotis o següents posseeix un aparell sexual masculí i femení complet i passa tota la vida copulant amb si mateixa en cadascun d'aquests segments. Si ens limitem, però, als mamífers, hi trobem totes les formes de vida sexual: promiscuïtat, reminiscències del matrimoni de grup, poligàmia, monogàmia; tan sols hi manca la poliàndria, la qual només els homes podien assolir; fins els nostres parents més pròxims, els quadrumans, ens ofereixen totes les diversitats possibles d'agrupament entre mascles i femelles; i si tracem fronteres encara més estretes i considerem només les quatre espècies de simis

antropomorfs, Letourneau només ens sap dir que adés són monògams adés polígams, mentre que Saussure, segons Giraud-Teulon, afirma que són monògams. I tampoc les darreres afirmacions de Westermarck (*The History of Human Marriage* , Londres 1891) sobre la monogàmia dels antropoides arriben a provar res ni de bon tros. En fi, les referències són d'una llei que l'honorat Letourneau admet que:

"D'altra banda, no existeix en els mamífers cap estreta relació entre el grau de desenvolupament intel·lectual i la forma de comerç sexual."

I Espinas (*Des sociétés animales* , 1877) diu francament:

"L'horda és el grup social més elevat que podem observar entre els animals. Es compon, *sembla* , de famílies, però ja de bon començament *família i horda es troben en contradicció l'una davant l'altra* , es desenvolupen en relació inversa."

Com hem vist més amunt, no en sabem res d'exacte. I dels grups familiars i d'altres grups socials dels antropoides; les dades es contradiuen de dret. No ha de fer estrany. Per contradictòries, per mancades de proves i exàmens crítics que siguin les dades que tenim de les tribus humanes en estat salvatge, tanmateix les societats simiesques són encara més difícils d'observar que les humanes. Ara com ara, doncs, hem de refusar les conclusions tretes de dades com aquestes tan incertes.

En canvi, el passatge d'Espinas esmentat ens ofereix un punt de partença millor Horda i família entre els animals superiors no són complements recíprocs, sinó contradiccions. Espinas exposa magníficament com la gelosia dels mascles en l'època de zel relaxa i dissol temporalment l'horda social.

"On la família és fermament tancada, s'hi formen hordes només en rares excepcions. En canvi, on imperen la promiscuïtat o la poligàmia, hi apareix l'horda gairebé espontàniament. . . Per tal que pugui formar-se una horda, cal que els llaços familiars s'hagin relaxat i l'individu torni a ésser lliure. D'aquí que entre els ocells trobem tan poques hordes organitzades. . . En canvi, entre els mamífers, hi trobem societats més o menys organitzades, precisament perquè l'individu no queda absorbit per la família... El sentiment de col·lectivitats de l'horda no pot tenir, doncs, en el seu origen, cap enemic pitjor que el sentiment de col·lectivitat de la família, això només pot ésser degut al fet d'haver-hi donat cabuda famílies que han sofert una transformació profunda; cosa que no exclou que aquestes famílies, precisament per això, trobessin més tard la possibilitat de reconstituir-se en circumstàncies infinitament més favorables." (Espinas, l. c., citat per Giraud-Teulon, *Origines du mariage et de la famille* , 1884, pàgs. 518-520.)

Això demostra que les societats animals tenen un cert interès quant a treure conclusions pel que fa a les humanes, però només un interès negatiu. Fins on sabem, el vertebrat superior només coneix dues formes de família: poligàmia o monogàmia; en ambdós casos només és permet *un* mascle, *un* marit. La gelosia del mascle, alhora vincle i barrera de la família, posa la família animal en oposició amb l'horda; l'horda, forma social superior, esdevé adés impossible, adés es relaxa o es dissol durant l'època de zel, i en el millor dels casos la seva evolució es veu frenada per la gelosia dels mascles. Amb això sol n'hi ha prou per a provar que la família animal i la societat humana primitiva són coses incompatibles; que l'home primitiu, que maldava per sortir de l'animalitat, no coneixia cap mena de família o, a tot estirar, una que no es dona entre les bèsties. Un animal tan indefens com l'home que s'estava fent podia reeixir en poc nombre fins i tot en l'aïllament, la forma social superior del qual és la parella, que Westermarck, basant-se en reports de caçadors, atribueix a gorilles i ximpanzés. Per tal de sortir de l'animalitat i assolir el progrés més gran de què la natura dona fe, mancava un altre element: substituir la manca de capacitat de defensa de l'individu per la unió de forces i accions de l'horda. A partir de les condicions en què viuen avui els antropoides, la transició a la humanitat fóra simplement inexplicable; aquests simis fan més aviat la impressió d'ésser línies col·laterals desviades, que van pel camí de l'extinció progressiva i, en tot cas, es troben en plena decadència. Amb això n'hi ha prou per a refusar qualsevol paral·lelisme entre llurs formes de família i les de l'home primitiu. La tolerància mútua entre els mascles adults, l'alliberament de la

gelosia, eren, però, la primera condició per a la formació d'aquests grups més grans i duradors, en el si dels quals, només, podia consumir-se la humanització de la bèstia. I de fet ¿què trobem com a forma més vella, més primitiva de família, que la història pot demostrar de forma incontestable i podem estudiar encara en alguns indrets? El matrimoni de grup, la forma en la qual grups sencers d'homes i grups sencers de dones es posseeixen mútuament i que deixa molt poc espai a la gelosia. I a més, en un estadi posterior d'evolució, trobem la forma excepcional de la poliàndria que encara topa més amb tot sentiment de gelosia i, per això, és desconeguda als animals. Però, com que les formes de matrimoni de grup van acompanyades de condicions tan peculiarment complicades que forçosament indiquen formes anteriors més simples de relacions sexuals i, en darrer terme, a un període de promiscuïtat corresponent a la transició de la bestialitat a la humanitat, les referències als acoblaments animals ens porten de bell nou al punt d'on havíem d'haver partit d'una vegada per totes.

Què vol dir, doncs, això de relacions sexuals lliures? Que no valien les barreres prohibitives vàlides ara o en altre temps. Ja hem vist caure la barrera de la gelosia. Si una cosa és segura és que la gelosia és un sentiment desenvolupat relativament tard. El mateix pot dir-se de la idea de l'incest. No solament eren marit i muller el germà i la germana en un principi, sinó que encara avui dia és permès en molts pobles el comerç carnal entre pares i fills. Bancroft (*The Native Races of the Pacific States of North America* , 1875, vol. I) en dóna testimoni entre els kaviats de l'estret de Behring, els kadiaks d'Alaska, els tinnehs de l'interior d'Amèrica del Nord britànica; Letourneau ha aplegat reports de fets idèntics entre els indis chippeway, els cucus de Xile, els del Mar Carib, els karens d'Indoxina, sense esmentar les referències dels grecs i romans antics sobre els parts, els perses, els escites, els huns, etc. Abans d'inventar l'incest (perquè és una invenció i molt valuosa, val a dir-ho), les relacions sexuals entre pares i fills no podien ésser més repulsives que entre d'altres persones de distintes generacions, com passa tanmateix encara avui en els països més filisteus sense provocar massa esfereïment; fins i tot "verges" de més de seixanta anys es casen de vegades, si són prou riques, amb joves de cap als trenta. Si llevem, però, a les primitives formes familiars que coneixem les idees d'incest que hi són associades -idees que són totalment distintes de les nostres i sovint les contradueixen de ple-, arribem a una forma de relacions sexuals que només es poden qualificar d'irregulars. Irregulars en tant que no existien encara les limitacions marcades pel costum més tard. Però d'aquí no s'infereix forçosament un poti-poti desgavellat en la pràctica quotidiana. No s'exclouen en absolut apariaments monògams temporals, que són ara la majoria fins en els matrimonis de grup. I si Westermarck, el darrer a negar aquest estat primitiu, dóna el nom de matrimoni a qualsevol situació en què ambdós sexes romanen aïllats fins al naixement del fill, val a dir que aquesta mena de matrimoni podria donar-se molt bé en les condicions de relacions sexuals lliures, sense contradir per res aquesta llibertat, és a dir, l'absència de barreres en les relacions sexuals marcades pel costum. És clar de Westermarck parteix del punt de vista que:

"La llibertat implica la repressió de les inclinacions individuals", de manera que "la prostitució n'és la forma per excel·lència".

A mi em sembla més aviat que és impossible d'entendre les condicions primitives mentre hom les miri amb ulls de bordell. Tornarem a aquest punt quan parlem del matrimoni de grup.

Segons Morgan, d'aquest estat primitiu de llibertat sexual, sorgí, probablement molt aviat:

1. *La família consaguínia* , el primer esglaó de la família. Aquí els grups matrimonials són dividits en generacions: tots els avis i àvies són conjuntament, dins els límits de la família, esposos i esposes entre ells, i el mateix passa amb llurs fills, això és, els pares i les mares, i amb els fills d'aquests, que formen un tercer cercle de cònjuges comuns, i llurs fills, els besnéts dels primers, formen el quart. En aquesta forma de família, doncs, només els avantpassats i els descendents, pares i fills, són exclosos entre si tant dels drets com dels deures (com diríem) del matrimoni. Germans i germanes, cosins i cosines de primer, segon i d'altres graus més allunyats, són tots germans entre si i *precisament per això* són tots home i dona l'un de l'altre. La relació germà-germana inclou de per si, en aquesta etapa, la pràctica de relacions sexuals mútues.** La figura típica d'una d'aquestes

famílies seria la descendència d'una parella, on els descendents de cada grau són, a llur torn, germans i germanes entre si i, precisament per això, marits i mullers entre si.

La família consanguínia està extingida. Fins els pobles més rudes de què ens parla la història, no en donen cap exemple demostrable. Ara bé, que *deuen* haver existit, això ens ho obliga a creure el sistema de parentiu hawaià, vigent encara a tota la Polinèsia, que expressa graus de consanguinitat de la mena que només poden sorgir amb aquesta forma de família; ens ho fa creure, a més, tot el desenvolupament posterior, de la família, que fa necessària aquesta forma com a etapa prèvia.

2. *La família punalua* . - Si el primer pas en l'organització familiar consistí a excloure pares i fills de les relacions sexuals recíproques, el segon ho fou dels germans. Degut a la major igualtat d'edats dels participants, aquest pas fou infinitament més important, però també més difícil, que el primer. Es donà a poc a poc, començant probablement amb l'exclusió dels germans carnals (és a dir, per part de mare), primer en casos aïllats, després convertint-se en regla progressivament (a Hawai encara n'hi havia d'excepcions en aquest segle) i acabant amb la prohibició de matrimoni fins entre germans col·laterals, és a dir, segons la nostra denominació, fills de germans, néts i besnéts de germans; això representa, segons Morgan, "una il·lustració excel·lent de com funciona el principi de selecció natural".

No hi ha dubte que les tribus on la reproducció fou limitada per aquest progrés, degueren evolucionar més de pressa i més plenament que aquelles on el matrimoni entre germans romania regla i manament. I en quina mesura es féu sentir la influència d'aquest progrés, ho demostra la institució de la *gens* , que en fou filla directa, va més enllà de l'objectiu inicial, posa els fonaments de l'ordre social de la majoria, si no de tots, els pobles bàrbars de la Terra, i de la qual passem directament a la civilització a Grècia i Roma.

Cada família originària hagué de fragmentar-se no més enllà de la quarta generació. El sistema primitiu d'economia domèstica comunista, que predomina sense excepció fins ben entrada l'edat mitjana de la barbàrie, condicionava la grandària màxima de la comunitat familiar, que variava segons les circumstàncies, però estava força determinada en cada lloc. Tan bon punt nasqué, la idea de la inconveniència de les relacions sexuals entre fills d' *una mateixa* mare hagué forçosament de fer sentir la seva influència en aquestes divisions de comunitats familiars antigues i en la creació d'altres de noves (que, tanmateix, no coincidien necessàriament amb el grup de famílies). Un o alguns grups de germanes esdevenien el nucli d'una comunitat, i llurs germans carnals el nucli d'una altra. D'aquesta manera, o d'una de semblant, sortí de la família consanguínia la forma de família de la qual Morgan en diu punalua. Segons els costums hawaians, un nombre de germanes carnals o més llunyanes (això és, cosines de primer i segon grau, o graus més allunyats) eren les mullers comunes de llurs marits comuns, dels quals, però, quedaven exclosos llurs germans; aquests marits ja no es deien germans entre ells, perquè ja no els calia ésser-ho, sinó punalua, això és, company íntim, *associé* , com qui diu. Així mateix, una sèrie de germans carnals o més llunyans tenien en matrimoni comú un nombre de mullers, no *mai* llurs pròpies germanes, i aquestes dones es deien entre elles punalua. Aquesta és la figura clàssica d'una forma de família que més tard sofrí un reguitzell de variacions i que tenia com a característica essencial la comunitat recíproca d'homes i dones dins un determinat cercle familiar, del qual, però, estaven exclosos els germans de les dones, primer els carnals, després també els més llunyans, i a l'inrevés, també les germanes dels homes.

Aquesta forma de família ens presenta amb tota exactitud els graus de parentiu que expressa també el sistema americà. Els fills de les germanes de la meva mare són també fills seus, i igualment els fills dels germans del seu pare són fills d'ell, i tots són germans meus; però els fills dels germans de la meva mare li són ara nebots i nebodes, i els fills de les germanes del meu pare li són també nebots i nebodes, i tots són cosins i cosines meus. Perquè, així com els homes de les germanes de la meva mare són també marits seus, i igualment les dones dels germans del meu pare són també les seves dones -de dret, si bé no sempre de fet-, la proscripció social de les relacions sexuals entre germans ha dividit en dues classes els fills de germans, considerats fins aleshores com a germans sense diferències: uns romanen, com abans, germans i germanes (més llunyans) entre si; *d'altres* ,

d'una banda els fills del germà, de l'altra els fills de la germana, ja *no poden ésser germans*, ja no poden tenir pares comunes, ni el pare ni la mare ni ambdós plegats, i per això es fa necessària per primera vegada la classe dels nebots i les nebodes, dels cosins i les cosines, que hagués mancat de sentit sota l'ordre familiar precedent) El sistema de parentiu americà, que apareix simplement absurd en tota forma de família que d'una manera o altra recolza sobre la monogàmia, s'explica racionalment i troba el seu fonament natural en la família punalua fins en els seus ínfims detalls. En la mesura que s'estengué aquest sistema de parentiu, en la mateixa mesura almenys hagué d'existir la família punalua o una forma semblant.

Aquesta forma de família, de la qual s'ha demostrat l'existència real a Hawaii, ens hagués estat tramesa probablement de tota la Polinèsia, si els piadosos missioners, com antany els frares espanyols a Amèrica, haguessin estat capaços de veure en aquestes relacions anticristianes quelcom més que una simple "atrocitat". *** Quan Cèsar ens diu del bretons -aleshores es trobaven en l'estadi mitjà de la barbàrie- que "cada deu o dotze tenen llurs dones en comú, i tanmateix sovint són germans amb germanes i pares amb fills", allò que millor pot explicar-nos-ho és el matrimoni de grup. Les mares bàrbares no tenen deu o dotze fills prou grans per a mantenir dones comunes; però el sistema americà de parentiu, que correspon al de la família punalua, proporciona una pila de germans, puix que tots els cosins, propers o llunyans, d'un home, en són germans. Això de "pares amb fills" podria ésser un malentès de Cèsar; que pare i fill, o mare i filla, es trobessin en el mateix grup conjugal, no s'exclou tanmateix d'aquest sistema, però sí pare i filla o mare i fill. Aquesta forma de matrimoni de grup, o una de semblant, forneix també l'explicació més senzilla de les relacions d'Heròdot i d'altres escriptors antics tocant a comunitats de dones en pobles salvatges i bàrbars, El mateix es pot dir d'allò que Watsin i Kaye (*The People of India*) contenen dels tikurs d'Audli (al nord del Ganges):

"Viuen plegats" (és a dir, fan vida sexual en comú), "gairebé sense distincions, en grans comunitats, i si dues persones es consideren casades, només és un vincle nominal".

En la immensa majoria de casos sembla que la institució de la *gens* prové directament de la família punalua. Cert que el sistema de classes australià presenta també un punt de partida; els australians tenen gents, però no família punalua encara, sinó una forma més rústega de matrimoni de grup.

En cap forma de família de grup no se sap amb certesa qui és el pare d'un fill, però hom sap sempre qui n'és la mare. Si bé ella diu fills seus a *tots* els fills de la família comunal i té obligacions maternals envers ells, sap distingir-ne, però, els seus fills carnals. És ben clar, doncs, que on hi ha matrimoni de grup, el llinatge només es pot establir per part de la *mare* i només es reconeix, per tant, *la línia femenina*. De fet aquest és el cas de tots els pobles salvatges i els que es troben en l'estadi inferior de la barbàrie; i el segon gran mèrit de Bachofen és haver estat el primer a descobrir-ho. D'aquest reconeixement exclusiu de la nissaga materna i de les relacions d'herència que n'han resultat amb el temps, en diu dret matern. Conservaré aquest nom per raons de brevetat, però és equívoc, perquè en aquest estadi social no hi ha lloc encara per al dret en sentit jurídic.

Agafem ara de la família punalua un dels dos grups típics, concretament el que consisteix en una sèrie de germanes carnals i més llunyanes (és a dir, descendents de germanes carnals en primer i segon grau, o graus més allunyats), juntament amb llurs fills i germans, carnals o no, per línia materna (que, d'acord amb la nostra hipòtesi, no són llurs marits). Obtenim així justament el cercle de persones que més endavant apareixeran com a membres d'una gens en la forma primitiva d'aquesta institució. Tots tenen una primera mateixa mare en comú, i en virtut d'aquest origen les seves descendents formen generacions de germanes. Però els homes d'aquestes germanes ja no poden ésser llurs germans, per tant no descendeixen d'aquesta primera mare, no pertanyen, doncs, al grup de consanguinitat, la futura gens; llurs fills, però, sí que hi pertanyen, puix que l'única descendència decisiva és la de la línia materna, que és l'única segura. Tantost com es prohibeixen les relacions sexuals entre tots els germans, inclosos els parents col·laterals més llunyans per part de mare, el grup esmentat es transforma també en gens, això és, es constitueix en cercle tancat de parents consanguinis de línia femenina, que no poden casar-se entre si, i d'ara endavant aquest

cercle s'anirà consolidant cada vegada més a través d'altres institucions comunals de caire social i religiós i separant de la resta de gent de la mateixa tribu. D'això, en parlarem més endavant en detall. Si considerem, però, que la gens es desenvolupa a partir de la família punalua, no sols necessàriament, sinó fins de forma clara i evident, aleshores cal suposar gairebé segura l'existència d'aquesta forma de família en altre temps, en tots els pobles on hom pot comprovar institucions gentilícies, és a dir, gairebé tots els pobles bàrbars i civilitzats.

Quan Morgan escrigué el seu llibre, els nostres coneixements del matrimoni de grup eren encara molt limitats. Hom coneixia una mica els matrimonis de grup dels australians, organitzats en classes i, a més, l'any 1871 Morgan havia publicat ja totes les dades sobre la família punalua hawaiana de què disposava. La família punalua, d'una banda, fornïa l'explicació completa del sistema de parentiu regnant entre els indis americans, que havia estat el punt de partença de totes les recerques de Morgan; d'altra banda, constituïa el punt de partença perfecta per a deduir la gens de dret matern; finalment representava un grau d'evolució molt superior a les classes australianes. Es comprèn, doncs, que Morgan la concebés com una etapa d'evolució necessàriament anterior al matrimoni copular i li atribuís una difusió general en temps primitius. D'aleshores ençà hem conegut un reguitzell d'altres formes de matrimoni de grup i ara sabem que, en aquest punt, Morgan anà massa lluny. De tota manera Morgan tingué la sort, en la seva família punalua, de topiar amb la forma més elevada, la clàssica, de matrimoni de grup, aquella forma a partir de la qual s'explica de la manera més senzilla el pas a una forma superior

L'enriquiment més substancial dels nostres coneixements tocant al matrimoni de grup, l'hem d'agrair al missioner anglès Lorimer Fison, que esmerçà anys estudiant aquesta forma de família en el seu terreny clàssic, Austràlia. El grau més baix de desenvolupament, el trobà entre els negres australians del mont Gambier, al sud d'Austràlia. Aquí la tribu sencera està dividida en dues grans classes, kroki i kumite. Les relacions sexuals en el si de cadascuna de les dues classes estan estrictament prohibides; en canvi, tot home d'una classe és el marit nat de tota dona de l'altra, i aquesta és la seva muller nata. No són els individus, sinó els grups sencers que estan casats, classe amb classe. I cal fer notar que enlloc no es fa cap restricció per motiu de diferències d'edat o parentius de consanguinitat especials, llevat de la que ve condicionada per la divisió en dues classes exògames. Un kroki té per dona legítima qualsevol dona kumite; però, com que la seva pròpia filla, per ésser filla d'una kumite, és també kumite per dret matern, es converteix així en dona nada de qualsevol kroki, també, doncs, del seu pare. Si més no, l'organització en classes, tal com la trobem, no hi posa traves. Per tant, o bé aquesta organització nasqué en una època en què, malgrat la tendència vaga de limitar l'incest, encara ningú no hi trobava res d'especialment esgarrifós en les relacions sexuals entre pares i fills, i aleshores el sistema de classes hauria sorgit directament d'una situació de comerç carnal lliure, o, si no, les relacions sexuals entre pares i fills *estaven* ja prohibides pel costum quan aparegueren les classes, i aleshores la situació actual indica l'existència anterior de la família consaguínia i és el primer pas per a sortir-se'n. Això darrer és el més probable. Que jo sàpiga, no es fa esment d'exemples de relacions conjugals entre pares i fills a Austràlia, i la forma posterior d'exogàmia, la gens de dret matern, pressuposa també tàcitament la prohibició d'aquestes relacions com una cosa ja preexistent en el moment de la seva creació.

Ultra al mont Gambier al sud d'Austràlia, el sistema de *dues* classes es troba també a riba del riu Darling, més cap a l'est, i a Queensland, al nord-est; està, doncs, molt estès. Exclou només els matrimonis entre germans, fills de germans i fills de germanes per línia materna, perquè pertanyen a la mateixa classe; en canvi, els fills de germana i germà es poden casar entre ells. Un pas endavant vers la prohibició de l'incest el trobem entre els kamilarois, vora el Darling; a Nova Gal·les del Sud, on les dues classes primitives s'han dividit en quatre i cadascuna d'elles està casada a barrisc amb una de determinada de les altres. Les dues primeres classes són esposos nats l'una de l'altra; però segons que la mare pertanyi a la primera o a la segona, els fills passen a la tercera o la quarta; els fills d'aquestes dues darreres classes, casades igualment l'una amb l'altra, ja pertanyen de bell nou a la primera i la segona: Segons això els fills de germans (per part de mare) no poden ésser marit i muller, però sí poden ésser-ho els néts de germans. Aquest ordre tan singularment complicat

s'embolica encara més amb l'empelt posterior de les gentes de dret matern, si bé ara no ens hi podem entretenir. Observem amb això que l'afany de prohibir l'incest es fa notar reiteradament, però d'una forma espontània, a les palpentos, sense consciència clara de la meta.

El matrimoni de grup, que a Austràlia és a més un matrimoni de classes, un estat matrimonial en massa de tota una classe d'homes, sovint dispersos de cap a cap del continent, casats amb una classe de dones igualment escampada, aquest matrimoni de grup, vist de prop, no sembla tan terrible com s'ho imagina la fantasia filisteia avesada a la prostitució. Al contrari, han calgut anys perquè hom n'albirés l'existència, i no fa gaire s'ha tomat a posar en dubte. A l'observador superficial apareix com a matrimoni monògam relaxat i en alguns llocs com a poligàmia amb infidelitats esparses. Cal dedicar-hi molts anys, com Fison i Howitt, per a descobrir en aquestes relacions conjugals, que en la pràctica recorden més aviat als europeus normals i corrents les de llur terra, una llei en virtut de la qual el negre australià, a milers de quilòmetres de la llar, foraster al mig de gent que parlen llengües incomprendibles, troba això no obstant dones, sovint a cada campament; a cada tribu, que se li lliuren sense escarafalls i sense malícia, llei en virtut de la qual qui té més d'una dona, en deixa una a l'hoste a la nit. On l'europeu veu només immoralitat i manca de llei, hi impera de fet una llei estricta. Les dones pertanyen a la classe conjugal del foraster i són per tant les seves mullers nades; la mateixa llei moral que assigna l'un a l'altre, prohibeix sota pena de bandejament qualsevol comerç camal fora de les classes que es pertoquen. Fins quan es rapten dones, cosa que passa sovint i en molts indrets, hom guarda escrupolosament la llei de classes.

En el rapte de dones, d'altra banda, hi trobem ja traces del pas a la monogàmia, si més no en la forma del matrimoni copular: quan un xicot ha raptat o segrestat una noia amb l'ajut dels seus amics, tots ells en fan ús per torn, però després és considerada com a muller de qui ha ordit el rapte. I a l'inrevés, si la dona raptada s'escapa de l'home i un altre l'atrapa, esdevé muller d'aquest i el primer ha perdut el seu privilegi. Al costat i dins dels matrimonis de grup, que en general encara perduren, es formen relacions exclusives, aparellaments de durada curta o llarga, a més de la poligàmia, de manera que el matrimoni de grup també aquí va pel camí d'extingir-se, i només hi cap la pregunta de qui serà el primer a desaparèixer sota la influència europea: el matrimoni de grup o els negres australians que hi són addictes.

El matrimoni basat en classes senceres, com és ara a Austràlia, és tanmateix una forma molt inferior i primitiva del matrimoni de grup, mentre que la família punalua, si jutgem pel que en sabem, n'és el grau superior d'evolució. Sembla que la primera és la forma que correspon a l'estat social dels salvatges errants, la segona pressuposa ja un assentament relativament sòlid de comunitats comunistes i mena directament a l'estadi d'evolució immediatament superior. Entre ambdós encara trobarem, de segur, d'altres estadis intermedis; hi ha aquí un camp d'investigació fins ara només encetat, amb prou feines trepitjat.

3. *La família copular* .- Ja en els temps del matrimoni de grup o encara abans, existí un cert aparellament de durada més o menys llarga; l'home tenia una dona principal (no es pot parlar encara de favorita) d'entre moltes dones, i ell era l'espòs principal entre els altres. Aquesta circumstància no ha contribuït poc a desorientar els missioners, que veuen en matrimoni de grup, adés una comunitat llibertina de les dones, adés un adulteri arbitrari. Aquesta mena d'aparellament, esdevingut costum, hagué però d'afermar-se més i més, a mesura que la gens es desenvolupa i esdevenien més nombroses les classes de "germans" i "germanes", entre els quals en aquell moment era impossible el matrimoni. L'empenta que la gens donà a la prohibició del matrimoni entre consanguinis menà encara més lluny. I així trobem que entre els iroquesos i la majoria d'indis restants de l'estadi inferior de la barbàrie, el matrimoni era prohibit a tots els parents inclosos en llur sistema, i n'hi ha de mil menes. Amb aquesta brolla de prohibicions matrimonials, les unions de grup esdevingueren més i més impossible; foren substituïdes per la *família copular* . En aquesta etapa un home conviu amb una dona, però la poligàmia i la infidelitat ocasional romanen un dret dels homes, si bé la primera es dona rares vegades per motius econòmics; alhora es demana a les dones la fidelitat més estricta mentre duri la convivència, i el seu adulteri és castigat cruelment. El vincle conjugal, però, és fàcil de dissoldre per ambdues parts, i els fills, ara com abans, pertanyen només a la mare.

En aquesta exclusió, cada més estesa, dels consanguinis del vincle conjugal, hi continua fent força la selecció natural. En paraules de Morgan: "Els matrimonis entre gentes no consanguínies engendraren una raça més forta, tan físicament com intel·lectualment; es barrejaven dues tribus evolucionades, i els cranis i cervells novells s'eixamplaren de forma natural fins a abastar les capacitats d' *ambdues* tribus".

Les tribus amb constitució gentilícia havien d'aconseguir així la supremacia damunt les endarrerides o bé arrossegar-les amb llur exemple.

L'evolució de la família en la prehistòria consisteix, per tant, en l'empetitiment ininterromput del cercle que originàriament comprenia la tribu sencera i dins el qual preval la continuïtat conjugal entre els dos sexes. Amb l'exclusió progressiva de parents, primer dels més pròxims, després d'altres cada vegada més llunyans, i finalment d'aquells emparentats purament per aliances, esdevé pràcticament impossible tota mena de matrimoni de grup, i en definitiva només resta la parella, lligada encara per vincles fluïxos, la molècula que, en descompondre's, acaba del tot amb el matrimoni. Això demostra ja fins a quin punt tenia poc a veure l'amor sexual individual, en el sentit actual del mot, amb l'origen de la monogàmia. Encara ho demostra més la pràctica de tots els pobles que es troben en aquest estadi. Mentre que en les formes de família anteriors els hostes no anaven mai curts de dones, al contrari, més aviat en tenien de sobres, ara les dones anaven escasses i buscades. Per això comença, d'ençà del matrimoni copular, el rapte i la compra de dones, *síntomes* molt freqüents, si bé res més que símptomes, d'un canvi incipient d'arrels molt més profundes, símptomes que, no passant d'ésser simples mètodes de fer-se amb dones, han estat parafrasejats pel pedant escocès McLennan i transformats en distintes classes de família amb els noms de "matrimoni per rapte" i "matrimoni per compra". A més, entre els indis americans i en d'altres llocs (en el mateix estadi), la contractació del matrimoni no és cosa dels interessats, que sovint ni són preguntats, sinó de llurs mares. D'aquesta manera passa sovint que dues persones, estranyes l'una a l'altra, queden promeses i no s'assabenten del tracte clos fins al dia del casament. Abans de les noces el nuvi ofereix presents als parents de la gens de la núvia (és a dir, als parents de la núvia per part de mare, no pas al pare ni a la seva parentela), que són com una penyora de compra pel traspàs de la noia. El matrimoni es pot dissoldre a voluntat de qualsevol dels dos consorts: però en moltes tribus, com és ara la dels iroquesos, s'ha anat formant de mica en mica una opinió pública contrària a aquestes ruptures. En cas de disputes intervenen de mediadors els parents de la gens d'ambdues parts, i només en el cas de no reeixir, es duu a terme la separació, de manera que els fills resten amb la dona i cadascuna de les dues parts lliure de tornar-se a casar.

La família copular, massa feble i inestable per a fer sentir la necessitat, o tan sols el desig, d'una llar pròpia, no suprimeix en absolut la llar comunista transmesa per l'època anterior. Ara bé, la llar comunista significa, però, la sobirania de les dones a la casa, de la mateixa manera que el reconeixement exclusiu de la mare carnal, davant la impossibilitat de conèixer amb certesa el pare carnal, representa una gran estima de les dones, això és, de les mares. Una de les idees més absurdes que ens ha transmès la Il·lustració del segle XVIII és que la dona, als inicis de la societat, havia estat esclava de l'home. En tots els pobles salvatges i bàrbars dels estadis inferior i mitjà, i en part també del superior, la dona ha estat no solament lliure, sinó també molt respectada. Arthur Wright, durant molts anys missioner entre els iroquesos-seneques, pot donar fe de la situació actual del matrimoni copular:

"Pel que fa a llurs famílies, pel temps en què encara habitaven les velles casasses (llars comunistes de diverses famílies)... sempre hi predominava un clan (una gens), de manera que les dones prenen llurs marits d'altres clans (gentes)... D'habitud la part femenina governava la casa; les provisions eren comunes, però ai del malaurat marit o amant massa mandrós o massa maldestre per a contribuir a les reserves comunes amb la seva part! Poc importava quants fills o béns personals tingués a casa, a cada moment podia caure-li l'ordre de fer el farcell i agafar el camí de la porta. I era inútil que assagés d'oposar-s'hi; la casa se li convertia en un infern i no tenia més remei que tornar al seu clan (gens) o bé, com passava la majoria de vegades, afanyar-se a contraure un nou matrimoni en un altre clan. Les dones eren la gran força dels clans (gentes), i a tot arreu també. Si

es donava el cas, no els costava gaire de destituir un cap i degradar-lo a soldat ras".

La llar comunista, on la majoria de dones, si no totes, pertanyien a la mateixa gens i els homes, en canvi, formen part de gentes diverses, és el fonament real d'aquell predomini de les dones, estès per tot arreu en els temps primitius; haver-ho descobert és el tercer mèrit de Bachofen. Afegiré encara que les relacions de viatgers i missioners, que parlen de com les dones són afeixugades desmesuradament amb feina entre els salvatges i bàrbars, no contradiuen ni una engruna tot el que acabem de dir. La repartició de la feina entre els dos sexes ve determinada per d'altres motius que la posició de la dona en la societat. Pobles en què les dones han de treballar molt més que no els escauria segons la nostra manera de pensar, tenen sovint per les dones un respecte molt més real que no pas els nostres europeus. La dama de la civilització, envoltada d'afalacs aparents i allunyada de tot treball real, ocupa una posició social infinitament més baixa que la dona escarrassada de la barbàrie, considerada pel seu poble com una veritable senyora (*lady*, *frowa*, *Frau* = senyora), i ho era pel seu propi caràcter.

La qüestió de si el matrimoni ha desplaçat completament o no el matrimoni de grup avui a Amèrica, l'hauran d'escatir recerques més acurades sobre els pobles que es troben encara en l'estadi-superior del salvatgisme al nord-oest, i sobretot, al sud d'Amèrica. D'aquests darrers es contenen exemples tan diversos de llibertat sexual, que amb penes i treballs s'hi podria suposar una remoció total del vell matrimoni de grup. En tot cas encara no n'han desaparegut totes les traces. En quaranta tribus nord-americanes, pel cap baix, l'home que s'ha casat amb la germana gran té dret de prendre per mullers totes les altres germanes tan bon punt arriben a l'edat idònia: romanalla de la comunitat d'homes destinada a tot un grup de germanes. I de la península de Califòrnia (estadi superior del salvatgisme) conta Bancroft que s'hi celebren unes festes on s'apleguen diverses "tribus" amb el fi de practicar el comerç sexual més promiscu. Evidentment es tracta de gentes que en aquestes festes conserven un record boirós del temps en què les dones d'una gens tenien per llurs marits comuns tots els homes d'una altra gens, i al revés, Aquest mateix costum impera encara a Austràlia. En alguns pobles s'esdevé que els homes més grans, els caps i els sacerdots fetillers exploten per a llur profit la comunitat de dones i en monopolitzen la major part per a ells; però, en canvi, durant certes festes i grans assemblees populars han de tornar a admetre el vell costum comunitari i deixar que llurs dones es diverteixin amb els joves. Westermarck (pàgs. 28, 29) addueix en reguitzell d'exemples d'aquestes festes saturnals periòdiques, on tornar a entrar en vigor per poc temps al comerç sexual lliure: entre els hos, els santals, els pandchas i el kotars de l'Índia, en alguns pobles africans, etc. Cal fer notar que Westermarck en treu la conclusió que això són relíquies, no del matrimoni de grup, que ell nega, sinó de l'època de zel, comú a l'home primitiu i als altres animals.

Arribem ara al quart gran descobriment de Bachofen, el descobriment de la forma de transició, ben escampada, del matrimoni de grup al copular. El que Bachofen descriu com una penitència per un afront als vells manaments dels déus (penitència amb la qual la dona paga el dret a la castedat) és només de fet una expressió mística de la penitència amb la qual la dona rescata la seva llibertat de l'antiga comunitat d'homes i guanya el dret a lliurar-se a un sol home. Aquesta penitència consisteix en una donació restringida: les dones babilòniques tenien l'obligació de lliurar-se una vegada l'any al temple de Mylitta; d'altres pobles de l'Àsia Menor enviaven les noies durant uns anys al temple d'Anaitis, on havien de consagrar-se a l'amor lliure amb favorits escollits per elles mateixes, abans que els fos permès de casar-se; costums semblants, disfressats de religió, són comuns a gairebé tots els pobles asiàtics entre la Mediterrània i el Ganges. El sacrifici expiatori per a la redempció esdevé més lleu amb el temps, com ja ho fa veure Bachofen:

"L'ofrena repetida cada any cedeix el lloc a la donació feta un sol cop, a l'heterisme de les matrones segueix el de les donzelles, a la seva pràctica durant el matrimoni segueix la pràctica abans del matrimoni, al lliurament a tots a l'atzar el lliurament a certes persones." (*Mutterrecht*, pàg. XIX.)

En d'altres pobles ni hi ha la disfressa religiosa; en alguns -tracis, celtes, etc., de l'antigor, molts aborígens de l'Índia, pobles malais, illencs del Mar del Sud i molts indis americans encara avui- les noies gaudeixen fins al matrimoni d'una llibertat sexual d'allò més gran. Particularment a gairebé

tota l'Amèrica del Sud; i d'això, en pot donar fe qualsevol que s'hi hagi endinsat una mica, com és ara Agassiz (*A Journey in Brazil*, Boston i Nova York, 1868, pàg. 266), que parla d'una rica família d'origen indi; en haver fet la coneixença de la filla, va preguntar pel seu pare, pensant que seria l'home de la mare, el qual servia d'oficial a la guerra contra el Paraguai; però la mare respongué, somrient: *Nao tem pai, é filha da fortuna*, no en té, de pare, és filla de la fortuna.

"D'aquesta manera, sense vergonya ni blasme, parlen sempre les dones índies i mestisses de llurs fills il·legítims; i això està ben lluny d'ésser excepcional, més aviat sembla que l'excepció és la cosa contrària. Els fills... sovint només coneixen la mare, perquè totes les ànsies i tota la responsabilitat recauen en ella; del pare, no en saben res; però tampoc sembla que a la dona li passés pel cap que ella o els seus fills poguessin demanar-li'n res..."

Allò que apareix sorprenent a l'home civilitzat, no és sinó la regla en el matriarcat i en el matrimoni de grup. I en d'altres pobles els amics i parents del nuvi o els convidats a noces reclamen el mateix dia del casament el dret ancestral sobre la núvia, i el nuvi és el darrer de la fila; així es feia a les Illes Balears i entre els augiles de l'antigor, i encara ara entre els barees d' Abissínia. I en d'altres un funcionari públic, el cap de la tribu o de la gens; el cacic, el xaman, sacerdot, príncep, o com es digués, representa la comunitat i exerceix el dret de passar la primera nit amb la núvia. Malgrat tots els emblanquinaments neoromàntics, subsisteix encara avui aquest *jus primae noctis* [1] com una romanalla del matrimoni de grup entre la majoria d'habitants del territori d'Alaska (Bancroft, *Native Races*, I, 8), entre el tatus del nord de Mèxic (ib., pàg. 584) i d'altres pobles; i, almenys en països originàriament celtes, on fou tramès directament del matrimoni de grup, ha existit durant tota l'Edat Mitjana, com per exemple a l'Aragó. Mentre a Castella el camperol mai no fou serf, a l'Aragó regnà la servitud més vergonyosa fins a la sentència de Ferran el Catòlic del 1486. En aquest document es diu:

"Disposem i declarem que els senyors susdits (senyors, barons)... no podran tampoc dormir amb la dona del pagès la primera nit ni, com a senyal de sobirania, passar per damunt del llit i de la dona esmentada la nit de nuvis, quan ella s'hi hagi ajagut; els esmentats senyors tampoc podran servir-se de la filla o del fill del camperol contra la seva voluntat, pagant o sense pagar". (Citat en el text català original per Sugenheim, *Leibeigenschaft*, Petersburg, 1861, pàg. 35.)

Ultra això Bachofen té tota la raó quan afirma taxativament que el pas del que ell anomena "heterisme" o "Sumpfung" a la monogàmia es realitzà essencialment gràcies a les dones. Com més perdien llur caràcter ingenu de salvatgisme primitiu les relacions sexuals d'antiquíssima tradició, degut al desenvolupament de les condicions econòmiques, per tant a l'ensorrament de l'anticomunisme i a la densitat creixent de població, més hagueren de semblar humiliants i opressives a les dones aquestes relacions; i amb ànsies degueren delejar, com un alliberament, el dret a la castedat, al matrimoni, temporal o durader, amb un sol home. Aquest pas endavant no podia sortir dels homes, per la senzilla raó que mai no se'ls ha acudit, ni tan sols avui, de renunciar als avantatges del matrimoni de grup efectiu. No fou fins que les dones hagueren donat el pas al matrimoni copular, que els homes pogueren implantar la monogàmia estricta, no cal dir-ho, només per a les dones.

La família copular aparegué en la frontera entre el salvatgisme i la barbàrie, la majoria de vegades en l'estadi superior del salvatgisme, i només escadusserament en l'estadi inferior de la barbàrie. És la forma característica de la barbàrie, com el matrimoni de grup ho és del salvatgisme i la monogàmia de la civilització. Per a poder desenvolupar-se vers una monogàmia sòlida, li calien unes causes distintes d'aquelles que hem trobat fins ara. Amb l'apariament el grup havia quedat reduït ja a la seva darrera unitat, a la seva molècula biatòmica: un home i una dona. La selecció natural havia portat a cap la seva tasca amb l'exclusió de cada vegada més gent de la comunitat conjugal; en aquest aspecte no li restava res més a fer. Per tant, si no haguessin entrat en joc noves forces *socials* no hi hauria hagut cap raó perquè de l'apariament en sortís una nova forma de família. Però aquestes forces impulsores entraren en joc.

Deixem ara Amèrica, el terreny clàssic de la família copular. No hi ha cap indicatiu que permeti

concloure que s'hi hagués desenvolupat una forma superior de família, que abans del descobriment i de la conquesta hi hagués existit mai, a qualsevol lloc, una monogàmia sòlida. En el Vell Món fou ben diferent.

Aquí la domesticació d'animals i la cria de ramats havia desenvolupat una font de riquesa fins ara insospitada i unes condicions socials completament noves. Fins a l'etapa inferior de la barbàrie la riquesa estable havia consistit gairebé exclusivament en l'habitable, el vestit, ornaments bastos i els estris per a l'obtenció i preparació dels aliments: barca, armes, el parament de la casa més elemental. El menjar, calia guanyar-lo de dia a dia. Ara, amb els ramats de cavalls, camells, ases, bous, moltons, cabres i porcs, els pobles de pastors, en contínua expansió (els aris en el País dels Cinc Rius, a l'Índia i vall del Ganges, com també a les estepes de l'Oxus i el Jaxartes, aleshores encara riques en aigua; els semites de l'Eufrates i el Tigris), havien aconseguit uns béns que només demanaven vigilància i una cura d'allò més elemental per a créixer-los en nombre cada vegada més gran i fornir una alimentació abundant en llet i carn. Tots els mitjans d'obtenció d'aliment anteriors quedaren ara relegats a segon terme; la caça, abans una necessitat, esdevingué ara un luxe.

A qui pertanyia, però, aquesta nova riquesa? Sens dubte, originàriament a la gens. Emperò deu haver-se desenvolupat aviat la propietat privada de ramats. És difícil de dir si per a l'autor de l'anomenat Primer Llibre de Moisès el patriarca Abraham era propietari dels seus ramats per dret propi, com a cap d'una comunitat familiar, o en virtut de la seva condició de cap hereditari d'una gens. Però una cosa és segura: no ens el podem imaginar com a propietari en el sentit modern. I també és segur que, al llindar de la història fidedigna, trobem ja arreu els ramats formant part de la propietat particular dels caps de família, exactament igual que els productes manufacturats de la barbàrie, els estris de metall, els articles de luxe i finalment el bestiar humà: els esclaus.

Perquè en aquest moment es descobrí també l'esclavitud. Per al bàrbar de l'estadi inferior l'esclau no tenia valor. Per aquesta mateixa raó els indis americans es comportaven amb els enemics vençuts d'una manera ben diferent del que passà en l'estadi superior. Els homes eren occits o si no, admesos a la tribu dels vencedors com a germans; les dones eren esposades o si no, també adoptades amb llurs fills supervivents. El treball humà en aquesta etapa no produeix encara cap superàvit apreciable sobre les despeses de manteniment.

Amb la introducció de la cria de bestiar, la transformació dels metalls, l'art de teixidor i, finalment, el conreu dels camps, tot canvià. El mateix que havia passat abans amb les mullers, primer tan fàcils d'aconseguir, que havien adquirit ara un valor de bescanvi i eren comprades, també passà amb la mà d'obra, sobretot d'ençà que els ramats passaren definitivament a ésser propietat familiar. La família no es multiplicava tan ràpidament com el bestiar. Calia més gent per a guardar-lo; per això es féu servir l'enemic presoner de guerra, que, a més, es podia reproduir tan bé com el mateix bestiar.

Aquestes riqueses, tan bon punt hagueren passat a la propietat privada de les famílies i s'hi multiplicaren ràpidament, assestaren un bon cop a la societat fundada en el matrimoni copular i la gens matriarcal. El matrimoni copular havia introduït un nou element en la família. Al costat de la mare vertadera hi havia posat el pare autèntic, que, tot sigui dit, probablement era més autèntic que no pas molts "pares" d'avui. D'acord amb la distribució del treball dins la família, pertocava a l'home el forniment del menjar i dels mitjans que calien per a obtenir-lo i, per tant també, la propietat d'aquests darrers; se'ls emportava en cas de separació, de la mateixa manera que la dona es quedava amb els estris domèstics. Així, doncs, d'acord amb els costums d'aquella societat, l'home era també propietari de les noves fonts d'alimentació, el bestiar i, més endavant, dels nous mitjans de treball, els esclaus. Però segons el costum d'aquella societat també, els seus fills no podien heretar d'ell, perquè pel que fa a aquest punt les coses estaven de la manera següent.

Segons el matriarcat, i per tant mentre es tingués en compte només la descendència de línia femenina, i segons el costum primitiu d'heretatge de la gens, d'antuvi els familiars d'una gens heretaven de llur parent gentil difunt. Els béns havien de romandre dins la gens. Donada l'insignificància del patrimoni, en la pràctica i des de sempre podia passar als parents gentils més pròxims, és a dir, als parents consanguinis per part de mare. Però els fills de l'home difunt no

pertanyien a la seva gens, sinó a la de la mare; heretaven de la mare, al principi ensems amb els altres parents consanguinis, després potser com a hereus directes, però no podien heretar de llur pare, perquè no pertanyien a la seva gens i els béns del pare havien de romandre-hi. A la mort de l'amo dels ramats, doncs, els seus ramats passarien primer als seus germans i germanes i als fills de les seves germanes o als descendents de les germanes de la seva mare. Quant als seus propis fills, quedaven desheretats.

Així doncs, a mesura que les riqueses augmentaven, donaren a l'home, d'una banda, una posició més important dins la família que la de la dona i foren un estímul, de l'altra, per a utilitzar aquesta força en canviar l'ordre de successió establert en favor dels seus fills. Però això no rutllà en tant que es mantingué la filiació segons el dret matern. Calia, doncs, canviar-ho, i es canvià. En realitat no fou tan difícil com avui ens pot semblar. Perquè aquesta revolució -una de les més decisives que la humanitat ha viscut- no tingué necessitat de tocar ni un sol dels membres vius de la gens. Tots els seus membres pogueren continuar essent allò que havien estat. N'hi hagué prou amb acordar que, en endavant, els descendents de membres masculins restarien a la gens, els descendents, però, de membres femenins en quedarien exclosos i passarien a la gens del pare. D'aquesta manera es feia pols la fixació del llinatge per línia femenina i el dret hereditari matern, i s'instaurava la línia de descendència masculina i el dret hereditari patern. Com i quan s'acomplí aquesta revolució en els pobles civilitzats, d'això no en sabem res. S'escau de ple en els temps prehistòrics. Ara, que ha ocorregut, això és un *fet* més que demostrat per les nombroses traces de matriarcat recollides per Bachofen. La facilitat amb què es produeix es fa palesa en tota una sèrie de tribus índies on no s'ha realitzat fins fa poc, i encara s'està realitzant, sota la influència, en part, de la riquesa creixent i els canvis en el gènere de vida (trasllat dels boscos a les prades) i, en part també, per les influències morals de la civilització i els missioners. De vuit tribus del Missouri, en tenim sis amb línia successòria i hereditària masculina i dos encara de femenina. Entre els shawnees, miamis i delawares s'ha estès el costum de donar als fills un nom pertanyent a la gens del pare, per tal de traspasar-los-hi i que així puguin heretar de llur pare. "Subtileza innata de l'home de canviar les coses canviant-ne els noms! I trobar esclertes per on rompre la tradició sense sortir-se'n, quan un interès directe li'n donava l'embranchida suficient" (Marx). Això provocà una confusió espantosa, que només es podia remeiar, i en part ho fou, amb el pas al patriarcat. "Aquest sembla el pas més natural de tots" (Marx). Sobre el que els entesos en dret comparat ens poden dir de les característiques i circumstàncies en què s'operà aquest canvi en els pobles civilitzats del Vell Món -en realitat no passen d'hipòtesis-, vegeu M. Kowalewski, *Tableau des origines et de l'évolution de la famille et de la propriété*, Estocolm, 1890.

La caiguda del matriarcat fou *la derrota del sexe femení en la història universal*. L'home prengué les regnes també a casa, la dona fou degradada, subjugada, convertida en esclava de les apetències masculines i en simple instrument de procreació. Aquesta posició envilida de la dona, tal com apareix particularment sovint entre els grecs de l'època heroica i encara més la clàssica, ha estat progressivament disfressada i dissimulada, fins en alguns llocs revestida de formes més benignes, però no mai suprimida.

El primer efecte de l'autocràcia masculina, acabada d'estrenar, es manifesta en la forma intermèdia de família patriarcal que ara comença a treure el cap. Allò que més la caracteritza no és la poligàmia, de la qual parlarem més endavant, sinó:

"L'organització d'un nombre de persones, lliures i no lliures, en una família sota el poder patern del cap de família. En la forma semítica aquest cap de família viu en poligàmia, els que no són lliures tenen dona i fills, i la finalitat de tota l'organització sencera és la cura dels ramats en un territori determinat".

Els trets essencials són la incorporació dels esclaus i la pàtria potestat; per això el tipus perfecte d'aquesta forma de *família* és la romana. La paraula família no significa originàriament l'ideal del filisteu d'avui, fet de sentimentalisme i discòrdies domèstiques; d'antuvi, entre els romans, ni tan sols es referia a la parella i als fills d'aquesta, sinó exclusivament als esclaus. *Famulus* vol dir esclau

domèstic i *família* és el conjunt dels esclaus pertanyents a un home. Encara en temps de Gai la família, *id est patrimonium* (això és, patrimoni), era llegada per disposició testamentària. L'expressió fou inventada pels romans per a designar un nou organisme social, el cap del qual tenia sota la pàtria potestat dona i fills i un nombre d'esclaus, i el dret de vida i mort sobre tots ells.

La paraula, doncs, no és pas més vella que el ferreny sistema familiar de les tribus llatines que aparegué amb la introducció del conreu dels camps i de l'esclavitud legal, després de la separació dels itàlics aris dels grecs."

Marx afegeix: "La família moderna conté en embrió no solament l'esclavitud (*servitus*), sinó també la *servitudo*, puix que de bell antuvi té relació amb les feines del camp. Conté en *miniatura* totes les contradiccions que més endavant s'escampen àmpliament en la societat i el seu Estat".

Aquesta forma de família assenyala el pas del matrimoni copular a la monogàmia. Per tal de garantir la fidelitat de la dona i, per tant, la paternitat dels fills, la dona és lliurada incondicionalment al poder de l'home: si ella mata, no fa altra cosa que exercir el seu dret.

Amb la família patriarcal entrem en el camp de la història escrita, un camp, doncs, on la ciència del dret comparat ens pot prestar serveis importants. I de fet ens ha fet avançar considerablement en aquest terreny. Devem a Maxim Kowalewski (*Tableau, etc., de la famille et de la propriété* , Estocolm, 1890 pàgs. 90-100) la prova que la societat familiar patriarcal, tal com la trobem encara avui entre els serbis i búlgars amb el nom de *zádruga* (que es podria traduir més o menys per confraternitat) o *bratstvo* (germandat) i, amb algunes modificacions, en pobles orientals, ha fornint l'esglaió de transició entre la família matriarcal, nascuda del matrimoni de grup, i la família monògama moderna. Si més no per als pobles civilitzats del món antic, aris i semites, això sembla demostrat.

La *zádruga* sud-eslava ofereix el millor exemple encara viu d'aquesta mena de societat familiar. Comprèn diverses generacions de descendents d'un mateix pare juntament amb llurs dones, que viuen plegats en un mas, conreen plegats els camps, mengen i es vesteixen d'un fons comú i són propietaris comuns del sobrant dels productes. La comunitat està sota el govern suprem de l'amo de la casa (*domacin*), que la representa de portes enfora, pot vendre coses menors, porta la caixa i n'és responsable, com també de la bona marxa del negoci. És elegit per votació i no cal que sigui necessàriament el més vell. Les dones i llurs feines són dirigides per la mestressa de la casa (*domacica*), que normalment és la muller del *domacin*. En l'elecció de marit per a les noies, hi té també una participació important, sovint la més decisiva. El poder suprem, però, radica en el consell de família, que és l'assemblea de tots els membres adults, homes i dones. L'amo de la casa dóna comptes a aquesta assemblea; és aquesta que pren els acords definitius, administra justícia als membres, decideix en qüestió de compra i venda d'una certa importància, sobretot si es tracta de béns immobles, etc.

Fa cosa d'uns deu anys es comprovà l'existència d'aquestes grans associacions familiars també a Rússia; ara tothom reconeix que estan tan arrelades en els costums nacionals russos com l' *obixtxina* o comunitat rural. Figuren en el codi rus més antic, la *Pravda* de Iaroslav, amb el mateix nom (*vervy*) que en les lleis dàlmates, i es poden comprovar també en fonts històriques poloneses i txeques.

Segons Heusler (*Institutionen des deutschen Rechts*). també entre els alemanys la unitat econòmica no és originàriament la família monògama, en el sentit d'avui, sinó la "comunitat familiar", que consta de diverses generacions amb llurs famílies respectives i àdhuc inclou, força sovint, esclaus. La família romana es redueix també a aquesta composició i, en conseqüència, s'ha posat molt en dubte darrerament el poder absolut del pare de família i la manca de drets dels altres membres envers ell. Entre els pobles celtas d'Irlanda deuen haver existit igualment comunitats familiars semblants; a França s'han conservat al Nevers amb el nom de *parconneries* fins a la Revolució, i al Franc Comtat no s'han extingit del tot. A la comarca de Louhans (Saôna i Loira) hom pot veure grans masies amb una sala central comuna, alta fins al teulat i al seu voltant les cambres, a les quals

menen escales de sis fins a vuit graons; hi viuen diverses generacions de la mateixa família."

Nearchos fa esment d'una comunitat familiar a l'Índia amb conreu comú de les terres, ja en temps d'Alexandre el Magne, que encara subsisteix avui a la mateixa regió, al Punjab i a tot el nord-oest del país. Al Caucas ho ha pogut comprovar el propi Kowalewski. A Alger encara existeix entre els cabiles. Àdhuc a Amèrica hi deu haver existit; hom creu haver-la descoberta entre els "calpullis", descrits per Zurita en l'antic Mèxic; en canvi, Cunow (*Ausland*, 18901 núm. 42-44) ha demostrat amb força claredat que al Perú, en el temps de la conquesta, hi havia una mena d'organització de marques (és ben curiós que allí també se'n digués marca), amb distribució periòdica de les terres de conreu, per tant com a conreu individual.

En tot cas, la comunitat familiar d'ara, amb béns comuns i conreu comú, adquireix una significació distinta de la que tenia fins ara. Ja no poden dubtar del gran paper d'intermediària que ha tingut, en els pobles civilitzats i en molts d'altres de l'antigor, entre la família matriarcal i la monògama. Més endavant parlarem d'una altra de les conclusions a què arribà Kowalewski: que aquesta comunitat familiar fou també l'esglaó intermediari a partir del qual es desenvolupà la comunitat rural o la marca, amb conreu individual i distribució, primer periòdica, després definitiva, dels camps i prades.

Pel que fa a la vida familiar dins d'aquestes comunitats, cal remarcar que, si més no a Rússia, el pare de la família té fama d'abusar de la seva posició envers les dones joves de la comunitat, especialment les no-res, i sovint de crear-se un harem amb elles; d'això, en parlen força les cançons populars russes.

Abans de passar a la monogàmia, ràpidament desenvolupada amb la caiguda del matriarcat, voldríem dir encara quatre mots sobre la poligàmia i la poliàndria. Ambdues formes només poden ésser excepcions, articles de luxe de la història, per a dir-ho així, fora que es trobessin plegades en un mateix país, cosa que, com és sabut, no es dona. Com que, doncs, els homes exclosos de la poligàmia no es poden consolar amb les dones sobrants de la poliàndria, i com que, d'altra banda, el nombre d'homes i dones, deixant de banda les institucions socials, fins en aquest moment ha estat força igual, cal excloure de per si la constitució d'una o altra d'aquestes formes de matrimoni en forma universalment vàlida. De fet, la poligàmia d'un home era evidentment producte de l'esclavitud i limitada a posicions excepcionals particulars. En la família patriarcal semítica només el patriarca, i pel cap alt uns quants dels seus fills, viuen en poligàmia; la resta ha d'acontentar-se amb *una* dona. Així és encara avui a tot l'Orient; la poligàmia és un privilegi dels rics i principals i procedeix principalment de la compra d'esclaves; la massa popular viu en monogàmia. Precisament una d'aquestes excepcions és la poliàndria de l'Índia i el Tibet; el seu origen en el matrimoni de grup, val a dir que gens mancat d'interès, demana un estudi més acurat. Ara, a la pràctica, sembla molt més benèvola que no pas el gelós règim d'harem dels mahometans. Almenys entre els nairs de l'Índia, cada tres, quatre o més homes tenen, això sí, una dona en comú, però cadascun d'ells pot tenir, a més, una altra dona en comú amb d'altres homes, i així una tercera, una quarta, etc. Sorpren que MacLennan; en descriure aquests clubs matrimonials, que permeten ésser-ne membre alhora d'uns quants, no hi hagi descobert la nova categoria de *matrimoni de club*. D'altra banda aquest règim de club matrimonial no és una poliàndria autèntica; al contrari, com ho ha fet veure ja Giraud-Teulon, és una forma especial de matrimoni de grup; els homes viuen en poligàmia, les dones en poliàndria.

4. *La família monògama* .- Com ja s'ha fet notar, neix de la família copular en l'època limítrofa entre l'estadi mitjà i el superior de la barbàrie; la seva victòria definitiva és un dels senyals de la civilització incipient. Està basada en l'autoritat de l'home, amb la finalitat expressa de la procreació amb paternitat indiscutible, i aquesta paternitat és necessària perquè un altre dia els fills hauran de prendre possessió dels béns paternals en qualitat d'hereus legítims. Es diferencia del matrimoni copular en la solidesa molt més gran del vincle conjugal, que ja no es pot dissoldre a voluntat d'una de les dues parts. Per regla general ara només és l'home que el pot dissoldre i repudiar la seva muller. Conserva també ara el dret a la infidelitat conjugal, garantit almenys pel costum (el Codi de Napoleó l'atorga a l'home de manera expressa, amb tal que no porti la concubina a la llar conjugal),

i es practica cada vegada més a mesura que la societat evoluciona; si la dona es recorda de les antigues pràctiques sexuals i les vol renovar, és castigada més severament que abans.

Ensopeguem amb aquesta nova forma de família, en tota la seva rigidesa, entre els grecs. Mentre que, com fa veure Marx, la situació de les deesses en la mitologia ens presenta un període anterior en què les dones tenien encara una situació més lliure, més ben considerada, en els temps heroics trobem la dona ja humiliada per la supremacia de l'home i la competència de les esclaves. Llegiu a l'Odissea com Telemac talla la paraula a la seva mare i la fa callar. Les dones joves captives queden, en Homer, a la mercè dels delits sensuals dels vencedors; els caps escullen, segons llur rang i per ordre, les més boniques; com és sabut, tota la Il·líada gira entorn de la baralla entre Aquil·ló i Agamenó per una esclava. Al costat de cada heroi homèric d'importància s'esmenta la noia captiva amb la qual comparteix tenda i llit. Aquestes noies també són emportades a la pàtria i a la llar conjugal, com és el cas de Cassandra per Agamènom en Èsquil; els fills barons nascuts d'aquestes esclaves reben una petita part de l'herència paterna i són considerats homes lliures; Teucros, per exemple, és fill natural de Telamon i té dret a portar el nom del seu pare. De la muller s'espera que ho consenti, però que, al seu tom, servi castedat i fidelitat estrictes al marit. En veritat, la dona grega dels temps heroics està més ben considerada que la del període civilitzat, però per a l'home és exclusivament la mare dels seus hereus legítims, l'administradora suprema de la seva casa i és qui mena les esclaves que ell pugui convertir, i converteix de fet, en concubines seves quan li abelleixi. És l'existència de l'esclavitud al costat de la monogàmia, la presència d'esclaves joves i boniques, que, pertanyen a l'home amb tot el que tenen, allò que imprimeix a la monogàmia el seu caràcter específic des del començament: el d'ésser monogàmia *només per a la dona*, i no per a l'home. I aquest caràcter el té encara avui.

Pel que fa als grecs d'èpoques posteriors, cal distingir entre doris i jonis. Els primers -l'exemple clàssic és Esparta- conserven en molts aspectes relacions conjugals més primitives que les que descriu el mateix Homer. A Esparta vigeix un matrimoni copular modificat per l'Estat d'acord amb la manera de pensar local, que presenta encara moltes reminiscències del matrimoni de grup. "Els matrimonis sense fills són trencats; el rei Anaxandrides (cap a l'any 560 abans de la nostra era) prengué una segona dona, al costat de la primera, que era estèril, i mantenia dues llars; per la mateixa època "el rei Ariston, que tenia dues dones estèrils, en prengué una tercera, a canvi però n'acomiadà una de les primeres. D'altra banda, els germans podien tenir una dona en comú, i l'amic que preferia la dona del seu amic podia compartir-la amb ell, i era tingut per decent de posar la dona a disposició d'un "semental" potent, com diria Bismarck, encara quan aquest no fos ciutadà. D'un passatge de Plutarc, on una espartana adreça al seu marit l'amant que li va al darrera amb proposicions; sembla, segons Schoemann, que fins i tot se'n pot deduir una llibertat de costums encara més gran. D'aquí que l'adulteri autèntic, infidelitat de la dona a l'esquena del marit, fos inaudit. D'altra banda, l'esclavitud domèstica era desconeguda a Esparta, almenys en la seva millor època, els ilotes vivien separats a les finques dels amos; per això, no era tanta entre els espartans la temptació d'atansar-se a les dones d'aquests. Amb totes aquestes circumstàncies no podia ésser d'altra manera que les dones d'Esparta ocupessin una posició molt més respectada que entre els altres grecs. Les dones espartanes i la flor i nata de les heteres ateneses són les dones gregues de les quals els antics parlen amb respecte i de les quals es prengueren la pena d'apuntar-ne les dites.

Altra cosa era amb els jonis, a qui caracteritza Atenes. Les noies només aprenien a filar, teixir i cosir, a tot estirar també a llegir i escriure una mica. Vivien ben bé com recloses, només es feien amb d'altres dones. La cambra de les dones era una peça aïllada de la casa, als daltos o al darrera, on els homes, sobretot els forasters, no arribaven fàcilment i on es retiraven quan hi havia visites masculines. Les dones no sortien sense anar acompanyades d'una esclava; a casa eren gairebé literalment vigilades; Aristòfanes parla de gossos molossos emprats per espantar els adúlter, i a les ciutats asiàtiques, almenys, hom tenia eunucs per a vigilar les dones, que ja en temps d'Heròdot eren fabricats a Quios per a la venda, i no solament als bàrbar, segons Wachsmuth. En Eurípides la dona és qualificada d' *oikurema*, això és, una cosa (el mot és neutre) per a tenir cura de la casa, i, llevat de la missió de procrear, no era per a l'atenès altra cosa que la criada principal. L'home tenia els

seus exercicis gimnàstics, els seus debats públics, dels quals la dona estava exclosa, i tenia, a més, sovint esclaves a la seva disposició i, en l'apogeu d'Atenes, una prostitució ufanosa, protegida, si més no, per l'Estat. Fou precisament aquesta prostitució la base gràcies a la qual es desenvoluparen les úniques figures gregues femenines que per llur geni i gust artístic sobresortiren del nivell comú femení antic, tant com les espartanes per llur caràcter. El fet que calgués primer fer-se hetera per tal d'esdevenir dona, és tanmateix la condemna més severa de la família atenesa.

Aquesta família atenesa fou amb el temps l'arquetipus al qual emmotllaren les relacions domèstiques no solament els altres jonis, sinó també de mica en mica tots els grecs de l'interior i de les colònies. Malgrat, però, totes les clausures i vigilàncies, les gregues trobaren força sovint l'avinentsa d'enganyar llurs marits. Ells, que s'haurien avergonyit de demostrar qualsevol estimació envers llurs mullers, es delitaven amb tota mena de trifulgues amoroses amb les heteres; però la degradació de les dones es rescabalà amb els homes i també els envilí fins a enfangar-los en la pederàstia i embrutí llurs déus com ells mateixos amb el mite de Ganimedes.

Aquest fou l'origen de la monogàmia fins on li hem pogut seguit les petjades en el poble més civilitzat i més desenvolupat de l'antigor. No fou en absolut fruit de l'amor sexual individual, amb el qual no té res a veure, puix que els matrimonis romangueren ara com abans pures convinences. Fou la primera forma, de família fundada, no en condicions naturals, sinó econòmiques, és a dir, en el triomf de la propietat privada sobre la propietat comuna espontània primitiva. Domini de l'home en la família i procreació de fills que només podien ésser seus i estaven destinats a ésser hereus de les seves riqueses: heus aquí les fites de la monogàmia proclamades sense embuts pels grecs. Ultra això, els era una càrrega, un deure envers els déus, l'Estat i els avantpassats, que calia complir. A Atenes la llei no solament obligava a casar-se, sinó també a complir un mínim dels anomenats deures conjugals, això per part de l'home.

Per tant, doncs, la monogàmia no entrà a la història com una reconciliació entre home i dona, i menys encara com la forma més elevada de matrimoni. Aparegué com a subjugació d'un sexe per l'altre, com a proclamació d'un antagonisme dels sexes fins ara desconegut en tota la prehistòria. En un vell manuscrit inèdit, redactat per Marx i per mi l'any 1846, hi trobo: "La primera distribució del treball fou la feta per l'home i la dona amb mires a la procreació. I avui hi puc afegir: la primera oposició de classes que apareix en la història coincideix amb el desenvolupament de l'antagonisme entre home i dona en la monogàmia, i la primera opressió de classes amb l'opressió del sexe femení pel masculí. La monogàmia fou un gran avanç històric, però alhora inaugurarà, al costat de l'esclavitud i de la propietat privada, l'època que arriba fins avui i en la qual tot progrés és ensems un retrocés relatiu en què el profit i el desenvolupament d'uns s'obté a costa del dolor i la repressió d'altres. És la cèl·lula de la societat civilitzada, on podem estudiar ja la natura de les contradiccions i conflictes que es manifesten més plenament en aquesta societat.

La relativa llibertat sexual d'abans no desaparegué en absolut amb aquest triomf del matrimoni copular o fins i tot el de la monogàmia.

"El vell sistema matrimonial, reduït a límits més estrets per la progressiva extinció dels grups punalua, embolcallava encara la família que s'estava formant i es mantingué enganxat a les seves faldilles fins a l'albada de la civilització... desaparegué finalment amb la nova forma d'heterisme que empaita la humanitat fins a entrada la civilització com una ombra negra que plana damunt la família."

Per heterisme Morgan entén la relació sexual extramatrimonial, *al costat de la monogàmia*, dels homes amb dones no casades que, com és sabut, floreix durant tot el període de civilització sota les formes més diverses i cada vegada més es converteix en prostitució flagrant. Aquest heterisme deriva directament del matrimoni de grup, de l'ofrena de les dones que lliuraven el seu cos per tal de comprar-se el dret a la castedat. La donació per diners fou primer un acte religiós, s'acomplia en el temple de la deessa de l'amor i el diner anava a parar al començament al tresor del temple. Les hieròdules d'Anaitis a Armènia, d'Afrodita a Corint, així com les dansarines religioses de l'Índia agregades als temples, les anomenades baiaderes (el mot és una corrupció del portuguès *bailadeira*

), foren les primeres prostitutes. La prostitució, primitivament un deure de tota dona, fou més tard exercida exclusivament per aquestes sacerdotesses en representació de totes les altres dones. En d'altres pobles l'heterisme deriva de la llibertat sexual concedida a les noies abans del matrimoni, és, per tant, també una romanalla del matrimoni de grup, només que ens ha arribat per un altre camí. Amb l'adveniment de les diferències de propietat, per tant ja en l'estadi superior de la barbàrie, apareix esporàdicament el treball d'assalariat al costat del treball d'esclau i, al mateix temps, com un correlatiu necessari, la prostitució d'ofici de dones lliures al costat de la prostitució obligada de les esclaves. Així, l'herència que el matrimoni de grup ha llegat a la civilització, com tot allò que engendra la civilització, doble, ambigu, partit, contradictori; aquí la monogàmia, allí l'heterisme ensems amb la seva forma més extrema, la prostitució. L'heterisme és precisament una institució social com qualsevol altra; perpetua l'antiga llibertat sexual: en benefici dels homes. No solament tolerat de fet, sinó àdhuc sovintejat pròdigament sobretot per les classes dominants, l'heterisme és condemnat de paraula. Però en realitat aquesta condemna no afecta els homes ni poc ni molt, sinó només les dones: són rebutjades i menyspreades per tal de proclamar una vegada més el domini absolut dels homes sobre el sexe femení com a llei fonamental de la societat.

Tanmateix això engendra una segona contradicció en el si mateix de la monogàmia. Al costat del marit, que amenitza la seva existència amb l'heterisme, hi ha la muller desatesa. I hom no pot haver una part de la contradicció sense l'altra, com tampoc tenir una poma sencera a la mà després d'haver-se'n cruspit la meitat. No obstant això, sembla que aquesta ha estat l'opinió dels homes fins que llurs dones els han escarmentats. Amb la monogàmia apareixen dues figures socials característiques i constants, que abans no es coneixien: l'amant constant de la dona i el cornut. Els homes havien assolit la victòria sobre les dones, però les vençudes s'encarregaren de coronar els vencedors a balquena. Al costat de la monogàmia i l'heterisme, l'adulteri esdevingué una institució social inevitable, prohibida i rigorosament castigada, però impossible de sufocar. La paternitat inqüestionable dels fills es recolzava, a tot estirar, ara com abans, en la convicció moral, i per tal de salvar la contradicció insalvable, el Codi de Napoleó decretava en l'art. 312: "*L'enfant conçu pendant le mariage a pour père le mari*" (L'infant concebut durant el matrimoni té per pare el marit).

Heus aquí el resultat de tres mil anys de monogàmia. D'aquesta manera, en aquells casos en què la família monògama roman fidel a la seva formació històrica i es manifesta clarament el conflicte entre home i dona, exterioritzat el domini exclusiu de l'home, tenim una imatge en miniatura dels mateixos conflictes i contradiccions enmig dels quals es mou la societat dividida en classes d'ençà de la civilització, sense poder-los vèncer ni resoldre; Naturalment parlo aquí només d'aquells casos de monogàmia en què la vida conjugal transcorre, de fet, d'acord amb els principis del caràcter originari de la institució global, on però, la dona es rebel·la contra la sobirania de l'home. Que no tots els matrimonis funcionen així, ningú no ho sap millor que el filisteu alemany, que no sap mantenir la seva autoritat a casa més bé que al govern, i per això la seva dona porta les calces, i amb tot el dret, ja que ell no n'és digne. I en canvi es creu superior al seu company de fatigues francès, a qui les coses van molt pitjor encara més sovint.

D'altra banda, la monogàmia no entrà, arreu i sempre, en la forma rígida clàssica que tenia entre els grecs. Entre els romans, que, com a futurs conqueridors del món, tenien una visió més àmplia, encara que menys fina, que els grecs, la dona era més lliure i més respectada. El romà creia que la fidelitat conjugal estava prou garantida amb el poder de vida i mort sobre la dona. A més la dona podia, igual com l'home, dissoldre el matrimoni per lliure decisió. Però el gran pas endavant en el desenvolupament de la monogàmia. fou donat indiscutiblement amb l'entrada a la història dels alemanys, i això perquè, probablement a conseqüència de llur pobresa, la monogàmia entre ells no semblava haver acabat de sortir del matrimoni copular. Ho deduïm de tres circumstàncies esmentades per Tàcit; primer de tot, malgrat la gran santificació del matrimoni -"s'acontenten amb una sola muller, les dones viuen encerclades per la castedat"-, vigia la poligàmia per als principals i caps de tribu; era, doncs, una situació semblant a la dels americans en règim de família copular. En segon lloc, el pas del matriarcat al patriarcat no podia haver-se realitzat sinó poc temps abans, per

tal com el germà de la mare -el parent gentil més pròxim, segons el matriarcat- era tingut encara com un parent gairebé més pròxim que el propi pare, cosa que correspon igualment al punt de vista dels indis americans, entre els quals Marx ha trobat, com digué sovint, la clau per comprendre el nostre propi passat. I en tercer lloc, les dones alemanyes eren molt ben considerades i influents fins i tot en afers públics, cosa que es contradiu directament amb el domini monogàmic dels homes. Gairebé en totes aquestes coses, els alemanys coincideixen amb els espartans, entre els quals, com hem vist, el matrimoni copular tampoc no fou del tot superat. Amb els alemanys, doncs, aparegué també, en aquest aspecte, un nou element que dominaria arreu del món. La nova monogàmia, que sorgí ara de la barreja de pobles sobre les runes del món romà, revestí el domini masculí de formes més suaus i situà les dones en una posició molt més ben considerada i lliure, si més no externament, que la que mai havia conegut l'antiguitat clàssica. Amb això existí per primera vegada la possibilitat que, de la monogàmia -en ella, al costat d'ella i en contra d'ella, segons com- en sorgís el progrés moral més gran que li devem: l'amor sexual individual modern, desconegut a tot el món anterior.

Tanmateix aquest progrés fou degut sens dubte a la circumstància que els alemanys vivien encara en el sistema de família copular i empeltaren en la monogàmia, en la mesura que els fou possible, la posició de la dona que hi corresponia, però no en absolut a la llegendària disposició natural dels alemanys, d'una puresa de costums meravellosa, que es limita a fer que el matrimoni copular en la realitat no es mogui enmig de les cridaneres contradiccions morals de la monogàmia. Al contrari, en llurs migracions, especialment cap al sud-est, entre els pobles nòmades de les estepes de la Mar Morta, havien degenerat molt moralment i havien adquirit enmig d'ells, ultra l'art de l'equitació, també greus vicis contranaturals, com ho testimonia Ammià dels taifalesos, i Procopi dels hèruls, de forma expressa.

Però si la monogàmia fou de totes les formes de família conegudes l'única en la qual pogué desenvolupar-se el modern amor sexual, això no vol dir que aquest amor sexual s'hi desenvolupés exclusivament, ni tan sols predominantment, com a amor dels cònjuges entre si. La mateixa natura de la monogàmia sòlida, sota l'autoritat de l'home, l'exclou. En totes les classes històricament actives, és a dir, en totes les classes dominants, el contracte de matrimoni ha romàs allò que havia estat d'ençà del matrimoni copular: una convinença arranjada pels pares. I la primera forma històrica d'amor sexual com a passió, com a passió a la qual tothom té dret (almenys en les classes dominants), com a forma superior de l'instint sexual -cosa que li confereix precisament el seu caràcter específic- aquesta primera forma, l'amor cavalleresc de l'Edat Mitjana, no era en absolut un amor conjugal. Al contrari. En el seu estil clàssic, el provençal, navega a tota vela l'adulteri, i els seus poetes el canten. La flor de la poesia amorosa provençal són les *albes* o albadades. Descriuen amb colors ardents com el cavaller jau al llit amb la seva formosa -la dona d'altri-, mentre fora vigila el guàrdia, que el crida tan bon punt apunta el dia (alba) perquè pugui fer-se fonedís sense que el vegin; l'escena d'acomiadament representa aleshores el punt culminant. Els nord-francesos i també els braus alemanys adoptaren igualment aquesta forma poètica i l'estil d'amor cavalleresc que li és propi, i el nostre vell Wolfram von Eschenbech ens ha llegat tres meravelloses albadades d'aquest mateix tema picant, que personalment m'estimo més que no pas els seus tres llargs poemes èpics.

La manera burgesa de contreure matrimoni en els nostres dies és de dues menes. En els països catòlics són els pares qui, ara com abans, proporcionen al jove fill burgès una dona escaiant, i la conseqüència, naturalment, n'és el desenvolupament més complet de la contradicció continguda en la monogàmia: heterisme ufanós per part de l'home, adulteri ufanós per part de la dona. L'Església Catòlica ha suprimit el divorci probablement només perquè es convencé que contra l'adulteri, igual que contra la mort, no hi ha cap remei. En els països protestants, en canvi, la regla és permetre al fill burgès de triar-se amb més o menys llibertat una dona de la seva classe, amb la qual cosa pot haver-hi un cert grau d'amor com a base del contracte matrimonial, i així es pressuposa sempre per tal de guardar el decòrum, cosa que s'adiu amb la hipocresia protestant. En aquest cas l'heterisme roman més somort i l'adulteri de la dona és menys regular. Però com que tanmateix les persones, en qualsevol mena de matrimoni, resten el que eren abans del matrimoni i els habitants dels països protestants són la majoria uns filisteus, aquesta monogàmia protestant mena, en el terme mitjà dels

millors casos, només a una comunitat conjugal d'un ensopiment de plom, que hom anomena felicitat familiar. El millor mirall d'ambdós mètodes de casament és la novel·la: per a l'estil catòlic la francesa, per al protestant l'alemanya. En cada cas "ell ho aconsegueix": en la novel·la alemanya l'home pesca la noia, en la francesa el casat el banyam. Qui dels dos acaba més mal parat, no sempre es pot dir. Per això també l'ensopiment de la novel·la alemanya provoca en el *bourgeois* francès els mateixos calfreds que la "immoralitat" de la novel·la francesa en el filisteu alemany. Malgrat que darrerament, d'ençà de *Berlin Weltstadt word*, la novel·la alemanya comença a tractar un xic menys tímidament l'heterisme i l'adulteri, ben coneguts allí de fa molt de temps.

En ambdós casos, però, el casament està condicionat per la posició de classe dels contraents i en aquesta mesura és sempre un matrimoni de convinença. Aquest tipus de matrimoni desemboca força sovint, en ambdós casos, en la prostitució més crassa, a vegades per les dues bandes, més sovint per part de la dona, que es diferencia de la cortesana pública només perquè no lloga el seu cos a preu fet com una treballadora a sou, sinó que el ven una vegada per totes fent d'esclava. I el que diu Fourier val per a tots els matrimonis de convinença:

"Així com en gramàtica dues negacions fan *una* afirmació, de la mateixa manera en la moral conjugal dues prostitucions equivalen a *una* virtut".

En les relacions amb la dona l'amor sexual esdevé una autèntica regla, i només pot ésser-ho en les classes oprimides, avui dia, doncs, en el proletariat, tant si aquestes relacions estan autoritzades oficialment com si no. Però també aquí s'esvaneixen tots els fonaments de la monogàmia clàssica. Hi manca completament la propietat, per a la conservació i herència de la qual foren creats la monogàmia i el domini masculí i, per això, hi manca també un motiu que faci valer l'autoritat masculina. Més encara, hi manquen també els mitjans; el dret burgès, que sustenta aquesta autoritat, existeix només per als benestants i en llur tracte amb el proletariat; costa diners i, en conseqüència, degut a la seva pobresa, no té cap validesa de cara a l'actitud de l'obrer envers la seva dona. Són d'altres circumstàncies personals i socials diferents que decideixen, i a més, d'ençà que la gran indústria ha tret la dona de la casa, l'ha transferida al mercat del treball i a la fàbrica, i l'ha convertida molt sovint en sustentadora de la família, les darreres restes d'autoritat masculina a la llar proletària han quedat desposseïdes de tota base, si no és potser una certa brutalitat envers les dones arrelada en la monogàmia. Per tant, doncs, la família proletària ja no és monògama en el sentit estricte, àdhuc en el cas d'un amor apassionadíssim i una fidelitat d'allò més ferma per part dels dos, i malgrat totes les benediccions espirituals i temporals possibles. D'aquí que els eterns acompanyants de la monogàmia, heterisme i adulteri, hi juguin un paper gairebé nul; la dona ha retrobat de fet el dret a la separació i, si no s'avenen, s'estimen més separar-se. En resum: el matrimoni proletari és monògam en el sentit etimològic del mot, però gens ni mica en el seu sentit històric.

Els nostres juristes, certament, troben que el progrés de la legislació va llevant a les dones, en mesura progressiva, tot motiu de plany. Els sistemes de lleis moderns i civilitzats reconeixen cada vegada més, primer, que el matrimoni, perquè sigui vàlid, ha d'ésser un contracte consentit lliurement per ambdues parts, i, en segon lloc, que també durant el matrimoni ambdues parts tinguin els mateixos drets i les mateixes obligacions mútues. Ara bé, si aquestes dues conseqüències eren portades a la pràctica de manera conseqüent, les dones tindrien tot el que poden demanar.

Aquesta argumentació típicament jurídica és exactament la mateixa amb què el burgès republicà radical rebutja i fa callar el proletariat. El contracte de treball seria consentit lliurement per ambdues parts. Però només es considera lliurement consentit després que la llei equipara ambdues parts *sobre el paper*. El poder que la diferència de classes atorga a una part, la pressió que exerceix sobre l'altra -la posició econòmica real d' *ambdues* -, això a la llei no li importa gens, i mentre dura el contracte de treball ambdues parts continuarien tenint els mateixos drets, si no és que una o altra hi renunciava expressament. Que la situació econòmica constreny l'obrer a renunciar fins a la darrera aparença d'igualtat de drets, d'això, la llei no n'és tampoc responsable.

Pel que fa al matrimoni, la llei, fins la més progressiva, es dona per ben satisfeta si els contraents

han fet constar formalment llur lliure consentiment. El que passa darrera els bastidors jurídics, que és on es desenvolupa la vida real, de quina manera es porta a cap, aquest consentiment lliure, d'això tampoc no pot ocupar-se'n ni la llei ni el jurista. I tanmateix el dret comparatiu més elemental hauria de mostrar al jurista què comporta, aquest lliure consentiment. Als països on la llei assegura als fills la legitima dels béns paterns -Alemanya, països de dret francès. etc.-, els fills depenen del consentiment dels pares per casar-se. Als països de dret anglès, on el consentiment patern no és requisit legal per a contraure matrimoni i els pares tenen també llibertat plena de fer testament, poden desheretar llurs fills a voluntat. Que, malgrat això i precisament per això, aquesta llibertat de contraure matrimoni entre les classes on hi ha coses que heretar, a Anglaterra i Amèrica, no és de fet un pèl més gran que a França i Alemanya, això és ben clar.

No van pas millor les coses pel que fa a la igualtat jurídica d'home i dona en el matrimoni. La desigualtat legal d'ambdós, que hem heretat de condicions socials anteriors, no és la causa, sinó l'efecte, de l'opressió econòmica de la dona. En la vella llar comunista, que comprenia molts matrimonis i llurs fills, l'administració de la casa, confiada a les dones, era també una indústria pública i socialment tan necessària com l'obtenció d'aliment, que era tasca dels homes. Amb la família patriarcal, i encara més amb la monògama, fou tot una altra cosa. L'administració de la casa perdé el seu caràcter públic. La societat ja no hi tenia cap interès. Esdevingué un *servei privat*; la dona es convertí en primera criada, privada de participar en la producció social. Ha estat la gran indústria de la nostra època que li ha tornat a obrir el camí de la producció social, i encara només a la dona proletària. Ara bé, això ha estat fet de tal manera que, si la dona vol complir amb els seus deures al servei privat de la família, es veu exclòsa de la producció pública i no pot guanyar res; i si vol prendre part en la indústria pública i guanyar pel seu compte, no està en condicions de complir amb els deures familiars. I com a la fàbrica, així li van les coses a la dona en tots els rams, medicina i advocacia incloses. La família monògama moderna està basada en l'esclavitud de la dona, palesa o disfressada, i la societat moderna és una massa composta només de famílies individuals com a molècules seves. Avui dia, en la majoria de casos, ha d'ésser l'home qui guanya, qui nodreix la família, si més no en les classes benestants, i això li dóna una posició dominant, que no necessita cap privilegi jurídic especial. En la família l'home és el burgès, la dona representa el proletariat. Però, en el món industrial, el caràcter específic de l'opressió econòmica que pesa damunt el proletariat no es manifesta en tota la seva rigor fins que no han estat abolits tots els privilegis legals de les classes capitalistes i no s'ha establert la igualtat de drets d'ambdues classes en el pla jurídic; la república democràtica no elimina l'antagonisme de les dues classes, al contrari, encara els subministra el camp de batalla on sostenen la lluita per a resoldre'l. I de la mateixa manera tampoc el caràcter específic del domini de l'home sobre la dona en la família moderna, ni la necessitat i la forma d'establir una igualtat social autèntica d'ambdós, no surten a plena llum fins que els dos no esdevinguin completament iguals en drets en el pla jurídic. Només aleshores es veurà que l'alliberament de la dona demana com a condició prèvia la reincorporació de tot el sexe femení a la indústria pública, però que això demana aleshores l'abandonament de la família monògama com a unitat econòmica de la societat.

Tenim, per tant, tres formes principals de matrimoni que, a l'engròs, corresponen als tres estadis principals del desenvolupament humà. Al salvatgisme el matrimoni de grup, a la barbàrie el matrimoni copular, a la civilització la monogàmia, completat amb l'adulteri i la prostitució. Entre el matrimoni copular i la monogàmia, s'hi intercala, a l'època superior de la barbàrie, la dominació dels homes sobre les esclaves i la poligàmia.

Com ha palesat tota la nostra exposició, el progrés que es mostra en aquesta sèrie es caracteritza pel fet que ha estat llevat a les dones, però no als homes, de forma progressiva la llibertat sexual del matrimoni de grup. En realitat, el matrimoni de grup ha continuat existint de fet pels als homes fins avui dia. Allò que en les dones és un delictes i emmena greus conseqüències legals i socials, en l'home és considerat honorós i en el pitjor dels casos no passa d'ésser una lleugera màcula moral que hom porta amb goig. Però, com més canvia l'heterisme tradicional en la nostra època per la producció capitalista de mercaderies, com més s'hi emmotlla i es transforma en prostitució oberta,

més desmoralitzadora esdevé la seva influència. I val a dir que desmoralitza més els homes que les dones. La prostitució, quant a les dones, només degrada aquelles infelices que hi cauen i encara aquestes en no tan gran mesura com vulgarment es creu. En canvi, envileix el caràcter del món masculí sencer. I particularment un prometatge llarg, en nou de cada deu casos, és una escola preparatòria d'infidelitat conjugal.

Anem de dret a una revolució social en la qual les bases econòmiques actuals de la monogàmia desapareixeran tan segur com les del seu complement, la prostitució. La monogàmia sorgí de la concentració de grans riqueses en *una* sola mà -la mà d'un home-, i de la necessitat de deixar-li en herència als fills d'aquest home i de cap altra. Per aquesta raó, era indispensable la monogàmia de la dona, no de l'home, fins al punt que aquesta monogàmia de la dona no feia cap nosa a la poligàmia, oberta o encoberta, l'home. La revolució social imminent, però, reduirà al mínim aquesta preocupació per l'herència transformant almenys la immensa part de la riquesa duradora hereditària -els mitjans de producció- en propietat social. Ara bé, com que la monogàmia sorgí de causes econòmiques, ¿desapareixerà quan desapareguin aquestes causes?

Hom podria contestar, no sense raó: no solament no desapareixerà, sinó que aleshores es realitzarà plenament. Perquè amb la transformació dels mitjans de producció en propietat social desapareixerà també el treball assalariat, el proletariat, i per tant també la necessitat per a un cert nombre de dones -que hom pot calcular per estadística- de prostituir-se per diners. La prostitució desapareix i la monogàmia, en comptes d'ensorrar-se, esdevé finalment realitat, també per als homes.

A totes passades, la situació dels homes canviarà molt. Però també la de les dones, de *totes* les dones, experimentarà un canvi considerable. Amb el pas dels mitjans de producció a propietat comuna, la família monògama deixa d'ésser la unitat econòmica de la societat. L'economia domèstica es transforma en una indústria social. La cura i l'educació dels fills esdevé afer públic; la societat té cura de tots els fills, legítims o il·legítims, en mesura igual. Amb això s'acaba la preocupació per les "conseqüències", que avui dia és el motiu social de més pes -tant moralment com econòmic- que impedeix una noia de lliurar-se sense reserves a l'home que estima. ¿No serà això causa suficient per a la proliferació progressiva d'unes relacions sexuals desimboltes i així també per a una opinió pública més laxa quant a l'honra de la verge i la deshonra de les dones? I finalment, ¿no hem vist que en el món modern monogàmia i prostitució, si bé són contradictòries, són inseparables, pols d'una mateixa situació social? ¿Pot desaparèixer la prostitució sense arrossegar la monogàmia a l'abisme?

Aquí entra en joc un altre factor, un factor que pel temps en què es formà la monogàmia, existia a tot estirar en embrió: l'amor sexual individual.

Abans de l'Edat Mitjana no es pot parlar d'amor sexual individual. És ben clar que la bellesa personal, el tracte íntim, inclinacions afins, etc., han despertat en les persones de diferent sexe el desig de relacions sexuals, i que ni als homes ni a les dones els era del tot indiferent amb qui entaulaven aquestes relacions més íntimes. Però d'això al nostre amor sexual hi ha encara una distància enorme. Durant tota l'antigor els matrimonis són arranjats pels pares dels interessats, i aquests s'hi conformen tranquil·lament. La mica d'amor conjugal que coneix l'antigor no és pas inclinació subjectiva, sinó deure objectiu, no és la causa, sinó un afegit, del matrimoni. Les relacions amoroses en sentit modern només existeixen en l'antigor fora de la societat oficial. Els pastors, de qui Teòcrit i Moscos canten les joies i les penes amoroses, Dafnis i Cloe de Longus, són simples esclaus sense participació en l'Estat, que és l'esfera del ciutadà lliure. Llevat dels esclaus, però, només trobem afers amorosos com a producte de descomposició del món antic que "s'enfonsa i amb dones que també estan fora de la societat oficial, heteres; per tant, doncs, amb forasteres o afranquides: a Atenes a partir de la vetlla de la seva caiguda, a Roma durant l'època imperial. Si realment existien afers amorosos entre ciutadans o ciutadanes lliures, eren casos d'adulteri. I al poeta clàssic de l'amor de l'antiguitat, el vell Anacreont, li era tan indiferent l'amor sexual, en el sentit d'avui dia, que fins i tot li importava un rave el sexe de la persona estimada.

El nostre amor sexual es diferencia essencialment del simple desig sexual, de l'eros dels antics. En

primer lloc pressuposa en la persona estimada un amor recíproc; la dona és en això igual que l'home, mentre que en l'eros antic no sempre és consultada. En segon lloc, l'amor sexual té un grau d'intensitat i de durada que la manca de possessió i la separació apareixen per a ambdues parts com una gran tragèdia, si no la més gran; per tal de poder posseir-se mútuament, juguen fort, fins a risc de perdre-hi la vida, cosa que en l'antiguitat només es trobaria en l'adulteri. I finalment apareix una nova mesura moral per a jutjar les relacions sexuals; hom no es demana simplement si eren relacions conjugals o extraconjugals, sinó també si eren fruits de l'amor i de l'amor recíproc o no. Naturalment que, en la pràctica feudal o burgesa, aquest nou criteri no ha tingut més èxit que tots els altres criteris de la moral, simplement se'n fa cas omís. Però tampoc menys. Ha estat reconegut de la mateixa manera que els altres: en teoria, sobre el paper. Ara com ara no es pot demanar més.

On acaba l'antiguitat amb les seves incursions en l'amor sexual, allí comença l'Edat Mitjana: en l'adulteri. Ja hem descrit l'amor cavalleresc, que inventà les albaes. D'aquest amor, que tendeix a trencar el matrimoni, a l'amor que li ha de fer de base, hi ha encara un camí llarg, que la cavalleria no acaba de recórrer mai del tot. Fins si passem dels romans frívols als alemanys virtuoses, trobem en el "Cant dels Nibelungs" que Crimilda, si bé a la callada no està menys enamorada de Sigfrid que aquest d'ella, tanmateix, en assabentar-la Günther que l'ha promesa a un cavaller, de qui no diu el nom, fa simplement de resposta: "No cal que m'ho demaneu; faré sempre el que em maneu; qui em doneu, senyor, com a marit, amb ell m'esposaré de bon grat".

No se li acudeix ni un moment de pensar que el seu amor pugui ésser tingut en compte. Günther pretén la mà de Brunilde, Etzel la de Crimilda, sense haver-les vistes mai; el mateix passa en el "Cant de Gudrun", on Siegebant d'Irlanda pretén la noruega Ute, Hetel de Hegelingen va darrera Hilde d'Irlanda i Sigfrid de Morland, Hartmut d'Ormania i Herwig de Seeland pretenen la mà de Gudrun; i en aquest cas s'esdevé per primera vegada que ella es decideix lliurement pel tercer. Per regla general, la promesa del jove príncep és escollida pels seus pares, si encara són vius i, si no, per ell mateix aconsellat pels grans senyors feudals que, en tots els casos, hi tenen una important participació. Tanmateix no pot ésser d'altra manera. Tant per al cavaller o baró, com per al mateix príncep, el casament és un acte polític, una avinentesa d'augmentar el poder mitjançant noves aliances; ha de decidir l'interès de la *casa*, no l'antull de l'individu. ¿Com pot l'amor, doncs, estar en situació de dir la darrera paraula en l'arranjament del matrimoni?

El mateix passa amb els burgesos dels gremis de les ciutats medievals. Precisament els privilegis que els protegien, els estatuts gremials, les filigranades línies de demarcació que separaven legalment el burgès adés dels altres gremis adés dels seus propis companys de gremi, dels oficials i aprenents, traçaven força estretament el cercle dins el qual podia triar una muller escaient. I quina era la més escaient, això ho decidia incondicionalment, en aquest embrollat sistema, no pas el seu antull personal, sinó l'interès de la família.

I així la qüestió de contraure matrimoni romangué en la immensa majoria dels casos, fins a la darrereria de l'Edat Mitjana, allò que havia estat des del començament: una qüestió que no decidien els interessats. Al començament hom venia al món ja casat, casat amb tot un grup de persones de l'altre sexe. En les formes posteriors del matrimoni de grup existí probablement una situació semblant, però sempre amb un encongiment progressiu del grup. En el matrimoni copular la regla és que les mares concertin el matrimoni de llurs fills; també aquí decideixen consideracions envers nous llaços de parentiu que puguin proporcionar a la parella una posició més forta dins la gens i la tribu. I quan amb la preponderància de la propietat privada sobre la propietat comunal i amb l'interès per la transmissió hereditària, el dret patern i la monogàmia arribaren al poder, aleshores la contractació del matrimoni depengué més que res de consideracions econòmiques. La *forma* del matrimoni per compra desapareix, però es continua practicant en una mesura cada vegada més gran, posant preu no solament a la dona, sinó també a l'home, no per les seves qualitats personals, sinó per les seves possessions. Que el motiu predominant per a contraure matrimoni fos la inclinació mútua dels interessats, en la pràctica romangué inaudit entre les classes dominants des del principi; a tot estirar, això passava en el romanticisme o entre les classes oprimides, que no comptaven per a res.

Aquesta era la situació amb què es trobà la producció capitalista quan, d'ençà de l'època dels descobriments geogràfics, es disposava a dominar el món amb el comerç internacional i la manufactura. Hom creuria que aquesta manera de contraure matrimoni li ha escaigut d'allò més bé, i així ha estat. I no obstant això -la ironia de la història universal és insondable- fou el capitalisme que havia d'obrir-li la bretxa decisiva. Convertint totes les coses en mercaderies, liquidà totes les relacions heretades del passat, substituï la moral tradicional, el dret històric, per la compra i venda, pel contracte "lliure"; quan, doncs, el jurista anglès H. S. Maine cregué haver fet un descobriment inaudit en dir que tot el nostre progrés, en comparació amb èpoques anteriors, consistia en haver passat *from status to contract*, de condicions heretades a unes d'altres contraetes lliurement, cosa que, per cert, ja estava en el "Manifest Comunista", en això tenia tota la raó.

Però per ajustar un tracte, cal persones que puguin disposar lliurement de llurs persones, llurs actes i llurs béns, i es trobin en igualtat de drets les unes davant les altres. Crear aquestes persones "lliures" i "iguals" fou precisament una de les tasques principals de la producció capitalista. Si bé al començament això succeí d'una forma mig conscient i, per torna, disfressada de religió, tanmateix, d'ençà de la Reforma luterana i calvinista quedà ben clar que l'home només és plenament responsable dels seus actes si els ha comesos amb complet lliure albir, i que és un deure moral oposar resistència a qualsevol coacció a cometre un acte immoral. Però ¿com lligava això amb la manera de contraure matrimoni practicada fins aleshores? Segons la manera de pensar burgesa, el matrimoni era un contracte, un afer jurídic, i el més important de tots, és clar, puix que disposava per a tota la vida del cos i de l'esperit de dues persones. Cert, es concertava formalment per lliure decisió: sense el "sí" dels contraents no podia fer-se. Ara, hom sabia massa bé com s'arribava al sí i qui eren els autèntics contraents. Però si per a tots els altres contractes es demanava una llibertat autèntica de decisió, ¿per què no per a aquest? Els dos joves que anaven a unir-se, ¿no tenien també el dret de decidir lliurement sobre si mateixos, llurs cossos i llurs òrgans? ¿No es convertí l'amor sexual en una moda gràcies a la cavalleria, i, enfront de l'amor adúlter cavalleresc, no fou l'amor conjugal la seva veritable forma burgesa? Però, si era deure dels casats estimar-se, ¿no era igualment deure dels amants casar-se entre ells dos i amb cap d'altre? I aquest dret dels amants ¿no era superior al dret dels pares, parents i d'altres matrimoniers i mitjancers? Si el dret al lliure examen personal irrompé sense escarafalls en l'Església i la religió, ¿com podia aturar-se davant les pretensions intolerables de la generació anterior a disposar del cos, ànima, béns, sort i dissort de la generació més jove?

Aquestes preguntes hagueren forçosament de suscitar-se en una època que afluixava tots els lligams socials i feia trontollar totes les concepcions heretades. El món s'havia fet gairebé deu vegades més gran de cop; en comptes de la quarta part d'un hemisferi, ara ara tot el globus terraquí que s'estenia davant les mirades dels europeus occidentals, que s'apressaven a prendre possessió dels altres set quadrants. I igual com les velles i estretes barreres de la pàtria, també queien les barreres mil·lenàries del pensament medieval imposades. Un horitzó infinitament més vast s'obria als ulls i a l'esperit de l'home. ¿Quin valor tenia la reputació d'honorabilitat, el respectable privilegi gremial transmès de generació en generació, per al jove a qui seduïen les riqueses de l'Índia, les mines d'or i d'argent de Mèxic i Potosí? Era l'època de la cavalleria errant de la burgesia; tenia també el seu romanticisme i la seva exaltació amorosa, però d'una faisó burgesa i, en darrer terme, amb objectius ben burgesos.

I així succeí que la burgesia incipient, especialment en els països protestants, on més que enlloc es sotragà tot l'establert fins aleshores, reconegué cada vegada més la llibertat de contractació també per al matrimoni i ho portà a cap de la manera descrita més amunt. El matrimoni romangué matrimoni de classes, però en el si de la classe fou atorgada als interessats certa llibertat d'elecció. I sobre el paper, tant en la teoria moral com en la poesia, res no quedava de més fermament palesat que la immoralitat del matrimoni que no es basés en l'amor sexual mutu i el compromís, lliure de debò, dels cònjuges. En resum, hom proclamà el matrimoni per amor com a dret humà, i no solament com a *droit de l'homme*, sinó també, cosa excepcional, com a *droit de la femme*.

Tanmateix, aquest dret humà es diferenciava en un punt de tots els altres anomenats drets humans.

En la mesura que aquests restaven limitats en la pràctica a la classe dominant -la burgesia- i s'escatimaven, directament o indirecta, a la classe oprimida el proletariat, es confirmava una vegada més la ironia de la història. La classe dominant continua sotmesa a les influències econòmiques conegudes i només palesa matrimonis autènticament lliures en casos excepcionals, quan aquests, com hem vist, eren la regla en la classe oprimida.

La plena llibertat de contraure matrimoni, doncs, només la podrà exercir tothom, quan el bandejament de la producció capitalista i de les condicions de propietat que ella ha creat hagi remogut totes les consideracions concomitants de tipus econòmic que encara exerceixen una influència tan poderosa en l'elecció de consort. Aleshores ja no restaria cap altre motiu més que l'afecte mutu. Però, com que l'amor sexual és per natura exclusiu -per bé que avui dia aquesta exclusivitat només es realitza plenament en la dona-, el matrimoni basat en l'amor sexual és per natura matrimoni monògam. Hem vist la raó que tenia Bachofen en considerar el progrés des del matrimoni de grup fins al matrimoni monògam com una tasca principalment de les dones; només el pas del matrimoni copular a la monogàmia cal atribuir-lo als homes, i, històricament, consistí essencialment en un empitjorament de la posició de les dones i en una facilitació de la infidelitat dels homes. Ara bé, si desapareixen les consideracions econòmiques, a conseqüència de les quals les dones hagueren d'ajupir-se davant aquesta infidelitat usual dels homes -la preocupació per llur pròpia existència i encara més pel futur dels fills-, la igualtat de les dones així assolida farà, si jutgem tota l'experiència anterior, que els homes siguin realment monògams en una mesura més gran que no pas les dones poliàndries.

El que sí desapareixerà, però, definitivament de la monogàmia són tots els trets que li han quedat impresos pel fet de néixer de les relacions de propietat i que són, en primer lloc, el predomini de l'home i, després, la indisolubilitat. El predomini de l'home en el matrimoni és una simple conseqüència del seu predomini econòmic i desapareix per si mateix amb aquest. La indisolubilitat del matrimoni és, en part, conseqüència de la situació econòmica, sota la qual sorgí la monogàmia, una tradició del temps en què no era encara prou ben entesa la relació d'aquesta situació econòmica amb la monogàmia i era exagerada per la religió. Avui ja està esberlada per mil costats. Si només és moral el matrimoni per amor, aleshores també ho és només aquell en què l'amor perdura. La durada del rampell d'amor sexual individual, però, és molt distinta segons els individus, sobretot en els homes, i un acabament real de l'afecte o la seva substitució per un nou amor apassionat fa de la separació un benefici tant per a les dues parts com per a la societat. Només caldria estalviar a la gent d'enfanger-se en la brutícia inútil d'un plet de divorci.

El que avui dia, doncs, podem entreveure pel que fa a la regularització de les relacions sexuals, un cop la producció capitalista hagi passat pel sedàs -cosa imminent-, és més que res negatiu, limitat principalment a allò que desapareix. Però, què s'hi afegirà de nou? Això es decidirà quan hagi madurat una nova generació: una generació d'homes que mai en la vida no s'hagin trobat en el cas de comprar la prostitució d'una dona per diner o per un altre mitjà social de força, i una generació de dones que mai no s'hagin trobat en el cas de lliurar-se a un home per qualsevol altra consideració que no sigui l'amor ni de refusar el lliurament a l'home estimat per por de les conseqüències econòmiques. Quan aquesta gent hi sigui, engegaran a dida tot el que hom avui creu que han de fer; faran llur propi fet i crearan d'acord amb això una opinió pública per a jutjar els fets de cadascú. I punt.

Tornem però a Morgan, de qui ens hem allunyat una miqueta massa. La investigació històrica de les institucions socials desenvolupades durant el període de civilització ultrapassa els límits del seu llibre. Per això l'ocupen poc els destins de la monogàmia durant aquest període. També ell hi veu un progrés en l'evolució de la família monògama, un atansament a la plena igualtat de drets dels sexes, sense creure, però, assolidora aquesta meta. Ara, ell diu:

"Si es reconeix el fet que la família ha passat per quatre formes consecutives i ara es troba en la quinta, hom es pregunta si aquesta forma serà de durada de cara al futur. La sola resposta possible és que cal que progressi igual que progressa la societat, que canviï a mesura que canvia la societat,

exactament igual que fins ara. És filla del sistema social, i en reflectirà l'estat de perfeccionament. Com que la família monògama ha millorat d'ençà del començament de la civilització; i molt notablement en l'època moderna, hom pot suposar, si més no, que és susceptible de perfeccionaments ulteriors fins a assolir la igualtat d'ambdós sexes. En cas que en un futur llunyà la família monògama no estigués en situació de satisfer les pretensions de la societat, és impossible de predir de quina natura serà la seva successora".

* Bachofen demostrà quan poc entengué allò que havia descobert, o més aviat endevinat, en designar aquest estadi primitiu amb el nom d' *heterisme* . Heterisme significava per als grecs, quan introduïren el mot, el tràfic carnal d'homes solters o monògams amb dones solteres; pressuposa sempre una forma determinada de matrimoni, fora del qual tenen lloc aquestes relacions sexuals, i inclou la prostitució almenys com a possibilitat. El mot no ha estat mai emprat en un altre sentit i és en aquest sentit que jo el faig servir amb Morgan. Els importantíssims descobriments de Bachofen són arreu mistificats fins a extrems increïbles, perquè s'imagina que les relacions entre home i dona, a través de la història, tingueren llur origen en les idees religioses de la humanitat en cada època, no en les condicions reals de llur existència.

* * En una carta de la primavera del 1882, Marx s'expressa en els termes més aspres sobre el total falsejament dels temps primitius que conté el text dels Nibelungs de Wagner. "¿On s'és vist que el germà abraça la germana com si fossin nuvis?" A aquests "déus de la luxúria" de Wagner, que fan més picants llurs galantejos, a l'estil modern, amb una miqueta d'incest, respon Marx: "En els temps primitius, la germana *era* la muller, i això *era* moral ". Un francès amic i admirador de Wagner no està d'acord amb aquesta nota i puntualitza que ja en la "primitiva Edda", on Wagner es basa, concretament en l'"Ögisdrecca", Loki renya Freyja: "Abraça el teu propi germà davant dels déus". Sembla, doncs, que el matrimoni entre germans ja estava aleshores prohibit. L'"Ögisdrecca" és expressió d'una època en què s'havia perdut ja enterament la fe en els vells mites; és un poema satíric, a l'estil de les de Lucià, contra el déus. Quan Loki, fent de Mefistòfels, fa aquest retret a Freyja, més aviat va en contra de Wagner. També, uns versos més enllà, diu Loki a Niördhr: "Un fill (així) has engendrat amb la teva germana" (vidh systur thinni gatzu slikan mög). Ara bé Niördhr no és cap Ase, sinó un Vane, i diu en la "Saga dels Ynglinga" que els matrimonis entre germans són usuals a la terra dels Vane, cosa que no s'esdevé en la dels Ase. Això voldria dir que els Vane eren déus més antics que els Ase. De tota manera Niördhr viu entre els Ase en un pla d'igualtat i aleshores l'"Ögisdrecca" és més aviat una prova que, al temps de l'aparició de les sagues noruegues, el matrimoni entre germans no provoca encara cap mena de feredat, almenys entre els déus. Si hom vol disculpar Wagner, faria millor recorrent a Goethe, en comptes d'"Edda", que, en la balada d'"El déu i la baiadera" comet una falta semblant pel que fa a l'ofrena religiosa de la dona i l'acosta massa a la prostitució moderna.

*** Els vestigis de relacions sexuals sense distincions que Bachofen diu haver descobert, allò que s'ha anomenat *Sumpfzeugung* , ens remetent al matrimoni de grup, cosa de la qual avui ja no es pot dubtar. Si Bachofen troba "il·lícits" aquests matrimonis punalua, un home d'aquella època trobaria la majoria de matrimonis de l'actual entre cosins pròxims i llunyans, per part de pare o de mare, tan incestuosos com els matrimonis entre germans consanguinis. (Marx).

[1] Dret de la primera nit.